

RITMESTER JENS KAAS

RYTTERTJENESTE I DET 17. ÅRHUNDREDE

AF

ARNE SUNDBO

Da historikeren, dr. phil. O. Nielsen 1866 skrev om Vester Horne herred i „Danske samlinger“s 1. og 2. bind, fortalte han også om ritmester JENS KAAS på grundlag af en præsteindberetning 1768 for Anst-Gesten sogne til biskop Jørgen Bloch i Ribe og kirkebogen for Janderup sogn ved Varde, hvor Kaas tilbragte sine sidste år. Det var den fornemme adelsslægts forarmelse, O. Nielsen særligt understregede. Senere har registrator Fr. Krarup kort hentydet til Kaas i „Hist. tidsskrift“ 4. rk. 3. bd. (1873) og fremhævet Jens Kaas's skæbne som bevis for, at svenskekongen anvendte danske krigsfanger som soldater i sin hær. Endelig har arkivar Anders Thiset i „Personalhist. tidsskrift“ 2. rk. 4. bd. (1889) fremdraget denne mands navn, fordi han er den eneste af den gamle danske adelsslægt Kaas med sparren i våbenet, hvis efterkommere endnu lever, skønt „Danmarks adels årbog“, som Thiset iøvrigt redigerede, ikke kendte de dalevende Sparre Kaas'er. Heller ikke i dag medtager bogen denne slægt i sine præsensavler. I stamtavlen over slægten i årgangen 1899 bragte den vel som tillæg oversigt over ritmester Jens Kaas's efterslægt, men Thiset kunne ikke indføje den på stamtavlen. Både Krarups og Thisets kilde er indberetningerne¹ angående adelen til Danske Kancelli (oversekretæren) fra stiftamtmandene 1746 og fra bisperne 1748, sædvanligt kaldet „Klevenfeldts stiftsrelationer“.

Ritmesterens fulde navn var Jens Eriksen Kaas. Han skrev² som oftest navnet: Kaaes.

Der kan ikke være tvivl om, at han, som af Thiset antaget, var af gammel dansk adel. Ikke alene forsegler han 1718 et andragende³ til rytterkommissionen med Sparre-Kaas'ernes våben, men præsten i hans hjemegn, Gesten sogn ved Kolding, omtaler ham i sine skattemandtal 1690, 1692 og 1699 som „velbyrdig“, det sædvanlige udtryk

for adel, og kalder hans hustru for frue, vel det mest afgørende. Regimentskriver ANDREAS HANSEN RASK ved det regiment, 1. jydsk nationale rytterregiment, ved hvilket Kaas gjorde tjeneste 1670–92, benævner ham i sit regnskab 1690–92 på samme måde velbyrdige og velbårne. Amtsforvalter RASMUS BUNDESEN i Ribe, der måtte omtale ham i sit kontributionsregnskab 1720, kalder ham ligeledes velbyrdig, medens kaptajn A. G. VON ELLBRECHT til Hønborg Ladegård ved Kolding, den senere generalmajor, der var i samme sag, kun omtales som hr. kaptajn. Stiftamtmanden i Ribe, der 1722 besørgede skiftet efter ritmester Kaas's hustru, titulerer ham i skifteforretningen velbyrdig og hans afdøde hustru som frue. Kaas og hans sønner forseglers skiftet, der endnu ligger i amtets arkiv, med deres adelige våbener. Retsprotokollen for Jerlev, Anst og Slaugs herreder, hvor Gesten sogn ligger, og præsten i kirkebogen 1720 for Janderup, 5–6 måneder efter at Kaas var flyttet dertil, bruger samme udtryk for, at han blev anset for adelig. Endnu da hans søn JENS, der kun havde været vagtmester, den næsthøjeste underofficer, blev enkemand 1750, kaldes ved begravelsen hans afdøde hustru frue. Også landstingsskriveren i Viborg, som dog boede temmelig fjernt fra Kaas's hjemegn, benævner ham 1723, 30 år efter hans afsked, i sit sportelregnskab⁴ som velbyrdig, omend dette måske må tages lidt mindre højtideligt, fordi der allerede da var en tendens til at give officerer denne fine glose.

Ritmester Kaas siger i det ovennævnte andragende af 1718, at han har tjent i 40 år. Da han tog sin afsked 1692, bliver det altså ca. 1652, han har begyndt sin løbebane. Kaas må på det tidspunkt have været 14–15 år, er således født omkring 1637. Han døde 1727 og nåede trods sit omtumlede liv som soldat at blive meget gammel, ca. 90 år.

Det fortælles af sønnerne på Fyn i stiftsrelationerne til Klevenfeldt 1748, at „han var opdraget i Skåne hos en herre, navnlig Ole Daae. Derpå tjente han i det svenske rytteri i 3 år. Siden blev han fangen af de danske tillige med general Schwanewede, som den tid var alene kvartermester, men som samme avancerede i dansk tjeneste, blev også Jens Kaas ritmester i Schwanewedes regiment og havde virkelig kompagni i 3 år. Denne ritmester Kaas skal have haft 2 brødre i Skåne, hvoraf den ene havde skrevet til ham fra Stockholm anno 1709, men videre ved Erik Kaas (sønnen) ej om dem at sige. Jens Kaas's signet haves endnu og fører en husgavl.“

Ole Daae må være rentemester OLUF DAA til Holmegård i Sydjylland, som 1651 drog udenlands, idet han på grund af sin for-

bindelse med Korfits Ulfeldt faldt i unåde hos kongen og mistede sit embede. Han havde dog ikke gods i Skåne, men fejltagelsen herom dækker muligt over en oplysning om, at Kaas har begyndt sin løbebane som rytter i den skånske adels rostjeneste, der netop mønstredes 1652. Han har, som unge adelsmænd sædvanligt gjorde, taget tjeneste „til hove“ (ved kongens hof eller på en herremands gård) og har derefter søgt ind i rytteriet. Han skrev udmærket og har altså fået en god skoleundervisning.

Det har ikke været opmuntrende at være en ung adelsmand dengang. Tiden gik den danske adel imod, og da de skæbnesvangre krige med Sverige var endt 1660, var det et alt overvejende indtryk i offentligheden, at den gamle adelsstand efter sin ringe indsats under den dødelige fare, Danmark havde svævet i, samfundsmæssigt måtte have udspillet sin rolle, fordi den ikke havde formået ideologisk og militært at lede det forsvar af landet, som det var dens opgave som krigerstand at forestå. Kongemagten, gejstligheden og borgerne enedes om at skubbe den til side. Hver af de to stænder havde sine gode egoistiske grunde dertil. I en tid, da der i hele befolkningen endnu levede en krigerisk ånd, som var nedarvet fra fædrene, en tid, da hverken bonde eller borger nogensinde forlod sit hus uden at have omgjordet sig med sin kårde og var parat til at bruge den, kunne adelens formentlige forsømmelse af forsvaret da heller ikke tilgives. En hovedårsag til, at adelen mistede fodfæstet som ledende stand i samfundet, var dog ikke mindst, at den var blevet forarmet af udplyndringerne i de krige, som kongerne Christian den Fjerde og Frederik den Tredje havde iværksat i det væsentlige mod adelens modstand. En forarmet overklasse er en umulighed. De to kongers politik havde ødelagt ikke alene hele landbefolkningen, men dermed også adelen.

Det kunne ikke redde den, at denne stand dog havde stået i spidsen for riget fra reformationen 1536 til nederlaget 1660, en af de perioder i vort lands historie, da samfundet havde haft størst opgang, både materielt og kulturelt. Den blev nu så godt som over hele linjen erstattet af nye folk, mest Holstenere og Tyskere, og gennemser vi en liste over de slægter fra før 1660, som i dag står i adelsårbogen, er af 154 kun 15 tilbage her i landet⁵. De havde til 1660 ejet 47 % af Danmarks jord, så denne detronisering var en virkelig revolution, og adelens godser gik hurtigt for en meget stor del over på andre hænder.

Den gamle adel havde haft magten over mange bønder, men det

skal til dens eftermæle siges, at den havde overfor landbefolkningen⁶ forvaltet sin myndighed bedre end de, som kom efter den. Det er den nye adels og uadels bondeplagerier, der har dannet vore dages mening om adel, og som er lagt også adelen før 1660 til last.

Der har ikke nogensinde her i landet været nogen stand, som hos befolkningen nød en sådan agtelse og holdtes således i ære som adelen før enevældens indførelse. I tingbøgerne, de mest folkelige vidnesbyrd fra tiden, der er bevaret, møder man denne respekt overalt, ikke mindst i Jylland, hvor vornedskabet ikke rådede.

Det kan på sin vis forstås, at regeringen (kongemagten), der allerede straks efter krigen lagde planer op om at genoprette nederlaget mod Sverige, tyede til de fremmede. Landet stod i våde i store krige. Af førerne og af kampånden afgang stridens udfald og folkets skæbne, og det må indrømmes, at adelen her svigtede før 1660. Det havde i krigen 1657–60 været kong Karl X Gustavs mål⁷ at indlemme Sjælland med København som en provins i Sverige med det ny-erobrede Skåne, Halland og Bleking og at forære det sydøstlige Jylland med Fyn til sin holstenske svoger, hertugen af Gottorp, til udvidelse af hans rige, medens den øvrige del af Jylland, den vestlige og nordlige del af halvøen, skulle overlades til England. Danmark var således sin sønderlemmelse nær. Denne plan strandede dog allerede på englændernes ulyst til at deltage i dens virkeliggørelse. Senere hindrede krigslykken, der omsider hældede til dansk side, og det udenlandske diplomati, at den blev ført ud i livet. Men den danske regering har villet sikre sig, og kongemagten har grebet lejligheden til at afløse den gamle selvstændige adel med en ny hofadel, der var skabt af kongen selv.

Den nye adel har vel også tilført landet en del kapital.

Det var et uheld for de detroniserede, at der 1660 i det danske rigsland Holsten og i Nordtyskland endnu var adelsofficerer af den gamle type, tilmed i stort tal. Således havde det været lige siden middelalderen. Typen forekom for sidste gang i den skånske krig 1675–79, og for så vidt kan man sige, at adelen her i landet havde været forud for sin tid – den ryttertype, der, som landsdommer JØRGEN SEEFELD bevidner, helst skulle lugte af hestestald⁸. Således fortælles det om Mecklenborgeren, oberst H. F. LEVETZOW, chefen for 1ste jydsk nationale rytterregiment, en velmeriteret jydsk godsejer, optaget i den danske adelsstand 1670, på skånske krigs tid en mand på 46 år, at han i slaget ved Lund den 4. december 1676 i kampens begyndelse egenhændigt nedlagde 20 fjender i nærkamp. I den for-

udgående træfning ved Fylle bro (Halmstad) havde oberstløjtnant JOACHIM LÜTZOW, ligeledes fra Mecklenborg, en ung lovende mand på 25 år, bekendt for sine legemskræfter, personlig fældet 17 svenskere, til dels efter at han havde fået kvæstet begge ben. Efter at han var faldet, rejste svenskerne en mindstøtte over ham for hans tapperhed og grumhed som en tribut til det gamle krigerideal, der stadig holdtes højt i ære i Sveriges krigsvante hær og i den svenske adel. Om generalen på de danskes højre fløj i det blodige slag ved Lund, sachseren HANS WILH. MEERHEIM (56 år gl.) berettes det⁹, at han i begyndelsen af striden „efter sin sædvane“ nedlagde med egen hånd 20 fjendtlige. Her stod også Levezow og hans 1ste jyske rytterregiment, hvortil Jens Kaas hørte. Saaledes var det at være adel.

Det skal tilføjes, at den nye adel, som professor Knud Fabricius påviser¹⁰, svigtede i den skånske krig lige så totalt som den gamle forud. Ånden manglede. Det skulle efter militære begreber ikke have været urimeligt, om Danmark, som de to landes indbyrdes styrke var, havde vundet denne krig og dermed taget de skånske provinser tilbage.

Stillingen som rytter, der skulle blive Jens Kaas's liv, var ved midten af 1600'erne, da landet anskaffede en stående hær, så god som de fleste andre erhverv. Den gav navnlig, hvad i det gamle stændersamfund i de fleste næringsgrene var vanskeligt at opnå, adgang til at hæve sig op i højere indtægtsklasser. Gennem de forskellige grader i hæren kunne soldaten, om det skulle være – i hvert fald teoretisk set – nå de øverste poster og største indtægter. Kunne den menige blive befalingsmand, gav det allerede en betydelig indtægt, når han nåede de nederste trin på officersstigen, idet forvaltning og forplejning af kompanierne påhvilede disses chefer og naturligvis kunne udføres mere eller mindre dygtigt. Hvad der sparedes, tilfaldt den administrerende officer. I krigstilfælde kom dertil andel i bytte og anden privat erhvervelse. I den skånske krig samlede forskellige officerer, i hvert fald de af oberst-rang, f. eks. også oberst H. F. Levezow, kvæg og landbrugsprodukter i så stort omfang, at de måtte chartre egne skuder for at føre værdierne hjem. Den opfattelse, at tropperne havde ret til plyndring, har været så tvingende, at da den danske hær 1676 indtog Christiansstad i det gamle danske Skåne, som hæren skulle befri, gav hærledelsen soldaterne ret til at plyndre byen, omend man dulmede samvittigheden ved at indskrænke plyndringen til 3 timer, men der har nok alligevel ikke efter den tid været meget tilbage hos indbyggerne.

Den, der nåede de højeste lederposter i hæren, kunne desuden vente, at staten belønnede et vundet slag eller anden afgørende indsats i krigen med både høje embeder som amtmandsposter eller lignende, med store kontante beløb eller med jordegods. Desuden var der mulighed for et rigt og fordelagtigt giftermål. Deril kom, at militære sædvanligt var fritaget for personlige skatter.

Et eksempel på, hvilke muligheder starten som soldat kunne give en ung mand, var regimentskriveren ved 1ste jydsk nationale rytterregiment ANDREAS HANSEN RASK¹¹. Født i Søsum i Frederiksborg amt, som søn af sognefoged HANS ANDREASEN († 1659) og METTE JACOBSDATTER († 1676; g. 2. herredsskriver STEN BERTELSEN, † 1675), blev han hestgardist 1674, hvad han var endnu 1677 på skiftet efter broderen HANS, der havde fædrengården, men faldt som rytter i Skåne. 1678 var han ligger (bud) i Nørreport i København, da han $5/3$ fik vielsesbrev til at ægte JOHANNE LAURIDSDATTER. Han var 1683–90 kontrollor ved porten og fik børn døbt i Frue kirke i disse år. 1/5 1690 blev han regimentskriver ved 1ste jydsk regiment, fra 1719 ved Koldinghus rytterdistrikt og døde her i Paaby, Harte sogn, den 13. februar 1721. Han ejede herregården Visselbjerg ved Varde 1697–1705 og Lydomgård fra 1707 til 11, da han for regimentet overtog Gudomkloster ved Lemvig, som han købte 1716. Enken solgte det 1727. Rasks halvsøster KIRSTEN STENSDATTER blev gift med DANIEL PHILIP RASCH, der 1709 blev forvalter på det store Lundenæs gods.

Lønningen som rytter var vel ikke stor, men efter forordn. 1/5 1657¹² dog 10 rgd. om måneden, hver måned regnet til 32 dage, hvad efterhånden var blevet den sædvanlige beregningsmåde. Den havde den fordel, at alle lønningsperioder blev lige store, og at man fik ugerne på 8 dage som i hæren den dag i dag. Rigtignok blev lønningsåret med denne ordning 19 dage længere end kalenderåret, men man må have fundet betydelige fordele derved. De 10 rgd. om måneden blev, omregnet til kalenderåret, en gage på $116\frac{5}{8}$ rgd., men sammenlignet med lønnen i adskillige småbestillinger var denne gage ganske god. Befalingsmændene var aflagt således: Korporal 12 rgd. pr. md., kvartermester 16, kornet (fanebærer) 40, løjtnant 50 og ritmester 70. Dertil kom forplejning af hestene. Ritmesteren havde 6 rideheste, løjtnanten og kornetten hver 4 og korporalen 2. I marken, som det hed, fik ritmestrene desuden forplejning til 4 vognheste, løjtnanten og kornetten til hver 2. Forplejning af 1 ridehest regnedes til 10 rgd. om måneden, af en vognhest til 8 rgd. Der kunne nok

indvindes lidt. Fra korporalen opefter havde befalingsmændene oppassere, tjenere (knægte).

Efter krigens slutning gik gagerne dog stærkt ned. Allerede forordn. 23/10 1660 reducerede dem, men der fulgte flere lønningslove efter. De mange officerer, der afskedigedes ved hærens reduktion, trykkede lønningerne ved deres blotte tilstedeværelse. Ved begyndelsen af den skånske krig 1675 fik en ritmester 35 rgd. om måneden og 6 heste, løjtnanten 20 rgd. og 4 heste, kornet 18 rgd. og 3 heste, kvartermester 12 rgd., vagtmester – en ny charge – samme lønning, korporal 9 og en menig rytter $5\frac{2}{3}$ rgd. pr. md. Møntmæssigt var 1 rgd. i vore Penge = 3 kr. 20 øre, men købeeften var dengang, som man kan forstå, langt større, end kronebeløbet giver indtryk af. Rytteren nåede dog 64 rgd. 78 sk. for kalenderåret, ritmesteren 400 rgd. 30 sk., bortset fra hestene.

1692, da Kaas gik af, var gagen: Ritmester 160 rgd. for kalenderåret, løjtnant 80, kornet 70, kvartermester 20, vagtmester 20, korporal 16 rgd., hvortil kom for ritmesteren 4 ryttergårde à 8 tdr. hartk. og for de øvrige befalingsmænd 2 gårde hver. Rytteren havde kun en gård, som antages at give ham 32 rgd. om året, hvoraf 4 rgd. gik til munderingen.

Rytterens bevæbning var 2 pistoler og 1 kårde.

Standsmæssigt kunne en ung adelsmand vel næppe vælge andet end soldatens vej – eller landbruget – og han måtte som alle andre begynde som menig, såfremt han da ikke ejede kapital til selv at hverve et kompani, hvad igen kun var muligt, når der var krig eller krig truede.

De første års tjeneste.

Jens Kaas's familie – „de grimme Kaas'er“ kaldtes¹³ de spøgende – havde endnu i hans opvækst som i århundreder før hørt til landets anseligste slægter og talte på sin stamtavle 1 kongens kansler og 2 rigsråder, hvoraf den ene først døde 1656.

Til en mønstringsrulle¹⁴ forklarede Jens Kaas 1672, at han var „født i Viborg og tidligere havde tjent under de svenske under oberst Doe (Daae) for en rytter i 2 år og under kronen Danmark under oberst Friis for en rytter i et år samt under oberstløjtnant P. Juel for en rytter i 5 år og under dette kompani – af det 1ste jyske rytterregiment – fra Anfang“ (1670).

Han har altså sprunget tiden før krigene 1657–60 over. Det regiment, hvori han indtrådte, da han kom fra svenskerne, stod under

kommando af den kendte oberst HANS FRIIS til Clausholm, men blev opløst november 1661.

Om Kaas frivilligt havde søgt ind i den berømte svenske armé, hvor så mange soldater gik i lære, eller om han ufrivilligt er kommet under svensk fane, vides ikke. Det svenske krigsarkiv har ingen oplysning om ham. Nogen oberst Daae fandtes ikke blandt de svenske hærførere på denne tid. Dette navn i mønstringsrullen skyldes formentlig en misforståelse fra regimentkvartermesterens side af oplysningen om, at Kaas var opdraget hos rentemester OLUF DAA. Hvis Kaas 1658, da den første krig med Sverige sluttede, har stået ved det skånske rytteri (under general AXEL URUP), er han blevet udleveret til den svenske konge sammen med de 2000 danske ryttere, som efter fredstraktaten i Roskilde skulle afstås til Sverige¹⁵. De blev overdraget svenskerne ved Køge den 24. februar 1658 og stukket ind i de svenske regimenter, idet dog officererne synes at være blevet her i landet.

Om Kaas's tilbagevenden til Danmark kan intet oplyses, men hvis det passer, hvad børnene 1748 fortæller, at han blev taget til fange sammen med Schwanewede, kan der dog siges noget om, når det skete.

HERMAN FRANZ VON SCHWANEWEDE er, skønt født på slottet af samme navn („Svaneskoven“) en snes km nord for Bremen, en af dansk krigshistories helte. Under kampene i Skåne 1675–79 blev han lige så berømt som Gøngehøvdingen SVEND POULSEN under krigen 1658–60. Han venter kun på en Carit Etlar. Han var født i marts 1637, altså 22 år, da han blev taget til fange af danskerne. Han var af gammel bremisk adelsslægt, hvis stolthed det var altid at kunne opdrage sønner af den rette gamle krigerstøbning – heri lå al adelsstolthed, derfor udgjorde adelen en stand i samfundet – og af det kaliber var også Herman Franz, hvad han senere kom til at vise på mange måder. På den egn her i landet, hvor han boede, egnen omkring Nr. Vosborg ved Storåens udløb i Nissum fjord i Vestjylland, har fortællinger og sagn om hans hårdhed og heltekraft gået fra mund til mund i befolkningen lige til vore dage¹⁶. Hans liv er blevet en myte. Da han var herremand, måtte han dog savne folkets sympati, selv om det gav ham sin beundring. Til den omtalte mønstringsrulle 1672 opgiver han, at han „har tjent under kronen Danmark siden anno 1660 for løjtnant og ritmester, under kronen Sverige 3 år, under generalstaterne i Holland 4 år“. Han havde altså været soldat, siden han var 16 år. I det svenske krigsarkiv har hans navn ikke

kunnet findes, så han har sikkert været menig rytter, før han kom til Danmark.

Om Kaas's børn har ret, når de meddeler, at der har bestået et venskab mellem Schwanewede og den jævnaldrende danske adelsmand Jens Kaas, ved vi ikke. S. blev hvervet på Fyn som løjtnant 1/3 1659 til Enevold Parsbergs kompani ryttere, som det ses af generalkrigskommissær Otto Pogwischs „regnskab hos de allierede“¹⁷. Efter forordningen 16/7 1657 om forplejning af danske tropper, der ikke kunne få kvarter, fordi de allierede havde optaget pladserne, fik en løjtnant, der ikke havde kvarter, til forplejning 2 rgd. 4 mk. om ugen (à 8 dage), og løn til 3 tjenere à 1 rgd. samt foder til 6 heste, og Schwanewede faldt ind under denne forordning. Den 1/9 1660 marcherede kompaniet til Slesvig, hvor det indlemmedes i kongens livregiment til hest (Hans Ahlefeldt), og Schwanewede fik da sine penge der. 1. marts 1661 går han ud af officerslisterne.

Han har altså ikke deltaget i det berømmelige slag ved Nyborg den 14. november 1659, der gav danskerne og deres allierede brandenborgerne, østrigerne og polakkerne en stor sejr og vendte krigslykken. Hans Friis's regiment, hvori Kaas stod 1660, var derimod med her. Man kan gætte på, at de er blevet fanget på Langeland under sven-skernes forsøg på at erobre denne ø.

Efter krigen, da ENEVOLD PARSBERGS folk som nævnt indlemmedes i livregimentet, idet Parsberg 2. oktober 1660 blev hofmester for kongens søn prins Jørgen og hans søstre, blev Parsbergs broder MANDRUP P. løjtnant i kompaniet. Han oplyser til mønstringsrullen 1672, at han, der under krigen var ritmester i Ove Thotts regiment, som opløstes 17/8 1660¹⁸, i 2 år har været løjtnant i Enevold Parsbergs kompani under Hans Ahlefeldts regiment. Han har formentligt efter opløsningen af Thotts regiment for dog efter hærreduktionen at hænge på som løjtnant skubbet Schwanewede ud, og denne har derfor muligvis måttet tage til takke med en stilling som kvartermester (den højeste underofficer). Formentligt har han i så fald stået i ritmester Heinrich Burchard v. Münchhausens kompani, der fik Enevold Parsbergs kvarterer og vel også hans mandskab i Nordslesvig. Münchhausens ruller kendes ikke før 1666, medens der foreligger fortegnelser¹⁹ over befalingsmændene i de øvrige kompanier under livregimentet. Münchhausens løjtnant var 1662 den senere godsejer CAI DE LA MARE til Agersbøl, der hvervedes 1657 som rytter i regimentet. Da løjtnanten i FRANCESCO DE GRAS's kompani under samme regiment, FRIEDRICH ANTONI SCHRØDER, 18/6 1665 overgik

til infanteriet (han ægtede en dansk adelsdame KIRSTEN SINCLAIR), fulgte Schwanewede efter ham som løjtnant (rulle 20/4 1666), og han var 22/9 1668 ritmester for kompaniet efter de Gras, som synes at have forladt landet kort tid før. Kompaniet lå i Kolding 1665-70.

Schwanewede har ved den tid, han påny blev løjtnant, ægtet en dansk dame, MARGRETHE V. NIELSEN (v. LOSSOW), datter af kaptajn JACOB NIELSEN, en velhavende købmand i Randers (af den bekendte Hofman'ske slægt), der kort før sin død 1664 overtog herregården Ristrup ved Århus og var gift med den sønderjydske adelsdame CATHRINE V. ANDERSEN (v. LOSSOW). Da Schwanewede og hans hustru fik stadfæstet gensidigt testamente 17/6 1670, siger de, at de har været gift „nogle år“. De havde ingen børn.

Som han oplyste 1672, gik Jens Kaas efter at være kommet tilbage til Danmark ind i oberst Hans Friis's regiment, oprettet på Fyn 13/6 1659, hvor der i rullen for 13/12 1660 findes en rytter Jens Eriksen i TAGE KRABBES Kompani²⁰. Krabbe var i sin tid ritmester i Axel Urups skånske regiment ryttere, da disse 1658 blev afleveret til svenskerne ved Køge, og man kan gætte, at Jens Kaas efter krigen har søgt til sin tidligere kompanichef. I dette kompani var der tillige en rytter Niels Eriksen og i ritmester Andr. Vinters kompani en mønsterskriver Erik Eriksen, men om man tør se Jens Kaas's broder i nogen af dem, er naturligvis uvist. Imidlertid blev Hans Friis's regiment efter at være reduceret fra 8 til 4 kompanier (vistnok 1. juni 1660) som nævnt helt opløst i efteråret 1661. Den 11. november 1661 udstedtes en ny militæretat og et nyt lønreglement, og dermed skete hærens endelige reduktion. Jens Kaas har stået uden erhverv, ca. 24 år gammel. Han har ikke som Schwanewede klaret hærindskrækningen.

Hvad han derefter har givet sig til, vides ikke, men i matrikullen 25/4 1664 træffer vi ham opført som ejer af den lille gård Næsgård i Ø. Svenstrup sogn, Ø. Han herred, nord for Limfjorden (13 tdr. hartk.). Der er intet tegn på, at han har boet der, men det kan ikke være nogen anden end ham, der nævnes. Kun adelsmænd måtte eje jordegods, der een gang var kommet i adelens besiddelse, og den eneste adelsmand ellers på den tid af navnet JENS KAAS, herren til Krabbesholm, var død 1660²¹. Jens Kaas opføres som ejer til Næsgård sammen med jægermester HANS DIPHOLT V. DEHN ROTHFELSER († 1665), der med sin frue ANNA VIND havde fået Klarupgård ved Aalborg, men som havde sit embede på Sjælland og boede på Birkindegård ved Kallundborg.

Værdien af ejendomsretten til Næsgård var iøvrigt noget problematisk, og det er mærkeligt, at Jens Kaas og jægermesteren har interesseret sig for den. Den tilhørte i sin tid godsejer FALK GØYE til Bratskov, og den 3. september 1633 forlenede han den – mod betaling – til adelsmanden VOGN KRAG og hustru fru ANNE GRIIS på begges livstid, kvit og frit, således at ejeren skulle betale skatterne, og brugeren kun have pligt til vedligeholdelse. Ved ægteparrets død skulle den falde tilbage til ejeren. Arvingerne efter rigsråd FR. REEDTZ til Sdr. Elkjær havde den 1662 (efter matrikulen), men ved skøde af 29/3 1663 solgte en af disse arvinger, ERIK KAAS til L. Restrup, ejendomsretten over Næsgård til den københavnske købmand HANS PEDERSEN BLAT, der vel har afhændet den til Jens Kaas og Rothfelser. Ved Vogn Krags død 1666 – hustruen levede da ikke mere – havde forvalter på Bratskov MOGENS CHRISTENSEN ejendomsretten til gården²², og da han solgte den 1681, gik den tilbage til Bratskov. Forhåbentlig har de to ejere, der gik forud for Mogens Christensen, fået deres penge hjem.

Kort efter er Jens Kaas påny blevet rytter og nu i major Peder Juels kompani, der var et såkaldet frikompani, d. v. s. at det ikke hørte til noget regiment. Ved hærreduktionen havde kongens halvbroder Ulrik Frederik Gyldenløve fået dette korps, der lå i København. Den 10. januar 1664 blev det overtaget af generalmajor HANS VALENTIN v. SCHULTZE, en af krigens kendte hærførere, idet Gyldenløve blev statholder i Norge, men da Schultze, der var blevet generalmajor 14/2 1664 og samtidig assessor i krigskollegiet, fik oberst Franz Joachim Trampes kompani, blev major PEDER JUEL til Vrejlev kloster 3/3 1666 hans efterfølger som kompanichef. I en rulle fra april 1666 findes ingen Jens Eriksen; derimod opføres han i ruller af 15/9 1669 og 7/3 1670. Det sidste sted²³ tilføjes, at han er født i Jylland og har tjent kronen Danmark 3¹/₂ år samt er ugift. Juni 1666 havde kompaniet hvervet nye folk, og Kaas har formentligt været blandt dem. Kompaniet lå 1667–70 i Kolding.

Den skånske krig.

Med den unge kong Christian den Femtes tronbestigning oprandt nye muligheder for krig. Hæren oprustedes igen, og 1. august 1670 dannedes de første nationale rytterregimenter, der fik anvist til underhold en del af kronens godser. Fæstebønderne stillede rytterne. Jens Kaas blev da 1ste korporal i et kompani under 1ste jydsk, nationale

rytterregiment – det senere 4. dragonregiment –, som fik gods i Koldinghus og Riberhus amter i et bælte tværs over Jylland²⁴. Kaas fik personligt kvarter i Nebel, Taulov sogn, og var der til krigen 1675–79 var forbi. Han kaldte sig nu Jens Kaas. Schwanewede overtog et andet af regimentets 8 kompanier.

Regimentets chef var oberst DITLEV RANTZAU, holstener, men herre til en række jyske godser. Major Peder Juel blev dets oberstløjtnant. Det kompani, hvorved Kaas stod, overdroges til den tidligere omtalte MANDRUP PARSBERG som ritmester, en kriger af den gamle adelstype, født i Trondhjem, hvor faderen OLUF PARSBERG var lensmand 1629–42. Mandrup Parsberg havde efter at være gået af som løjtnant i livregimentet 1662 boet på sin gård Rugtved i Albæk sogn i Vendsyssel, medens hans ældre brødre ENEVOLD og CHRISTOFFER (f. 1632) under den nye enevælde steg til de højeste poster i riget som hofmester henholdsvis for de kgl. prinsesser og for kronprins Christian, den senere kong Christian den Femte.

Mandrup Parsberg var en erfaren officer, havde, som han oplyste til mønstringsrullen 1672, i 1½ år stået i prinsen af Oraniens livgarde som adedurs (underofficer) under Hollands krig med Spanien, havde i to år kæmpet til hest under den berømmelige franske hærfører Turenne som volontør, så redet 2 år som kornet under de kejserlige (Østerrigerne) i generalvagtmaster grev Giödesches livkompani, derefter under den afdøde danske oberst Ove Thott, som kaptajnløjtnant i 2 år og ritmester i 1 år og, som tidligere omtalt, i broderen Enevold Parsbergs kompani under Hans Ahlefeldts regiment i 2 år som løjtnant. Da Thotts regiment som nævnt blev opløst 17/8 1660, er Parsbergs tjeneste her altså faldet under krigen 1658–60. Han har således været udenlands fra 1653–58.

Parsberg fik 1670 kvarter på Ødstedgård i Bredstrup sogn.

Forinden krigen med Sverige blev erklæret, fordoblede tallet på de nationale rytterregimenter den 1. juli 1675. Derved fik Peder Juel regiment (2det jyske nationale). Mandrup Parsberg fulgte med ham, men faldt for Vismar samme år. Hans enke og børn endte i stor fattigdom. Hans eneste efterlevende barn KAREN vogtede 1715 kyllinger på Holbækgård ved Randers fjord.

Det nye ritmester for det kompani, hvorved Kaas stod, MAGNUS LÜTZOW, var kommen fra Mecklenburg, hvor krigen skulle føres. Da han august 1675 var indtrådt i hæren – han fik ikke kompaniet før i september – androg samtidig hans familie i Mecklenburg kongen

om at tage deres 4 godser under sin beskyttelse på det kommende felttog²⁵. Man har åbenbart troet på dansk sejr.

De befalingsmænd, der ved kompaniet stod foran Kaas, var først løjtnant AHRENT FRIEDRICH VON BAUMGARTEN, dernæst kornet JOHAN VALENTIN SCHUBART, hvis familie endnu lever her i landet, og endelig kvartermester HANS CASPAR JERING (GØRING). De to sidste havde begge været i svensk tjeneste og begge stået ved oberst Friis's regiment sammen med Kaas. Ved fordoblingen af det nationale rytteri 1/7 1675 blev Baumgarten flyttet til oberstens kompani, og Schubart blev løjtnant, Jering kornet og Kaas kvartermester (den højeste underofficerscharge). Krigens indflydelse på avancementet kunne således allerede fornemmes.

Regimentet havde ved rytteriets udvidelse fået oberst HANS FRIEDRICH LEVETZOW til Oxholm som chef. Regimentets major, JESPER VOGNSEN til Østergård i Lyne sogn ved Varde, gik til det nyoprettede 2det regiment, og Schwanewede blev major efter ham. De nye regimenter talte kun 6 kompanier. 2det jyske regiment fik gods øst for Kolding op omkring Vejle.

Den 7. august 1675 kom kongens befaling til, at hæren skulle rykke i marken, foreløbig sydpå til Mecklenburg, hvor den derefter opholdt sig hele vinteren. Felttoget bød på adskillige strabadser. Belejringen af Vismar, der indtoges 14. december, krævede store ofre. Men stemningen var god, ikke mindst fordi Griffenfeld, der tillige med kongen opholdt sig ved hæren, endnu ledede statens udenrigspolitik. Den 11. marts 1676 styrtedes han imidlertid, hvorefter felttoget kunne forlægges til Skåne, hvad Griffenfeld havde frarådet, og 11. april fik rytterregimenterne ordre til at gøre sig klar til overførelse til Sjælland, hvor de lagdes i lejr omkring Lyngby ved København. Den 29. juni gik de til Skåne.

I slaget ved Fyllebro (Halmstad) den 17. august deltog 1ste jyske nationale rytterregiment, og bl. a. blev kornet Jering fanget. Man troede længe, han var faldet, men september 1677 blev han udløst af fangenskabets. En anden del af regimentet havde deltaget i stormen på fæstningen Christiansstad den 15. august, og her blev regimentskvartermesteren CHR. EHRENREICH KRÜGER skudt. I hans sted fungerede Schubart, der stadig var løjtnant. 1ste jyske regiment var ligeledes med i det store blodige slag ved Lund den 4. december 1676 og mistede her bl. a. oberstløjtnanten, JØRGEN BLÜCHER, hvorefter Schwanewede rykkede op i denne charge. I slaget faldt 66 ryt-

tere af regimentet, deraf 6 ved Kaas's kompani, men i den følgende måned døde 35, deraf 3 ved kompaniet, utvivlsomt af deres sår²⁶. Kompanierne talte hvert 73 menige.

Om vinteren 1676-77 var de i Holsten, idet dog Schwanewede blev i Landskrona og foretog derfra de raids, der gjorde hans navn så kendt. Regimentet var en kort tid i begyndelsen af 1677 i kvartererne ved Kolding-Ribe, mens regimentskvartermesteren og kompaniernes kvartermestre foretog en ny udskrivning af ryttere til udfyldning af de tomme pladser, men april 1677 var styrken påny i Skåne, hvor Schwanewede 6/8 1677 blev udnævnt til regimentets oberst, idet Levetzow blev generalmajor og inspektør for de jyske nationale rytterregimenter. Efter slaget ved Landskrona den påfølgende 16. juli, hvor regimentet ligeledes stod på højre fløj, omgrupperedes befalingsmændene fra 1. august, ved hvilken lejlighed²⁷ Kaas blev kornet i kompaniet, medens Jering, der på det tidspunkt endnu var svensk fange, overgik til majorens kompani. Man overvejede dog i den følgende tid yderligere omflytninger, og 1. november fik befalingsmændene deres endelige fordeling. Bl. a. blev Jens Kaas løjtnant i sit kompani med korporal POUL SØRENSEN, der havde ledsaget Schwanewede på hans forvovne togter, som kornet. Schubart blev kaptajnløjtnant (ved oberstens kompani). Måske det alligevel kan spores, at Schwanewede begunstigede Kaas?

Efter at det halve regiment fra september havde været overflyttet til Rygen, samledes mandskabet i kvartererne vinteren 1677-78, men gik 5. maj 1678 i Grenå sammen med andre regimenter og 2478 heste om bord i 54 skibe for at sejle til Norge. Det blev en frygtelig tur, hvorunder stormen kastede hestene, der slog sig løs, og mandskabet rundt mellem hverandre i skibene og tvang transportflåden til at gå ind til Helsingør, for at folk og dyr igen kunne komme til hægterne. Da skibene endelig nåede Bohus len, viste det sig vanskeligt at komme fjenden ind på livet (!), og i august førtes rytteriet påny til Landskrona, der under hele felttoget var hovedkvarter. 1ste jyske regiment deltog her i det uheldige togt mod Malmø den 29. oktober og overvintrede derefter i Skåne, hvor løjtnant HANS MIKKELSEN REMMER den 18. marts 1679 faldt under en træfning mellem Landskrona og Malmø. Hans enke boede en lang tid efter i hans kvarter i Billum ved Varde. April-maj 1679 var der våbenstilstand. I juni og august havde Schwanewede endnu et par af sine partier²⁸, fremstød med mandskab fra forskellige kompanier, men den 29. august 1679 var krigen forbi.

Kort forinden faldt regimentets oberstløjtnant DIDRIK RANTZAU i en duel. Han og oberstløjtnant MARTIN FR. ROCHOW fra dronningens livregiment havde længe gået og været på kant indbyrdes, og da de den 16. maj 1679 kom fra en middag hos kommandanten i Landskrona, begyndte de at „prikke til hinanden“ med deres kårder. Rochow red til sidst sin vej, men Rantzau, der tilhørte en fægteglad familie, fulgte efter og stødte efter hans hovede. De red nu mod hinanden, som det hedder i krigsretsforhøret, d. v. s. arrangerede et privat rytterchock, og skød på hinanden. Rochow styrtede med sin hest, da han stormede ind mod modstanderen, og kom til at ligge under den. Rantzau affyrede sin pistol på tæt hold mod hans hoved, mens han lå på jorden under hesten. Rantzau holdt nu inde og bad løjtnant TOBIAS SCHUSTER fra regimentet, der var med, om at hjælpe sig ned af hesten, men da han var kommet af, segnede han død om. Rochow overlevede duellen, og da der ved kgl. reskript af 18/6 1679 blev fastsat dødsstraf for dueller – hæren mistede altfor mange officerer ved disse tvekampe – søgte han om benådning, idet han forsikrede, at han ikke havde duelleret af had, meget mindre „de gaité de cœur“ (for at more sig), men kun for sin æres skyld. Han blev benådet.

Men nu rykkede major JØRGEN RABE i regimentet op i stillingen som oberstløjtnant. Ritmester Lützow blev major.

Efter krigen reduceredes hæren påny – allerede fra 1. november 1679. Regimentet blev kun 4 kompagnier. Lützow tog tilbage til Mecklenburg og afløstes 1/12 som kompagnifører af professorsønnen CHR. BERTELSEN BARTHOLIN; Kaas's kompagni blev således opretholdt.

Bønderne blev ved hærreformen 1680 fritaget for at være ryttere. Disse var fremtidig hvervede folk, omend oftest danske. Kaas fik nu som løjtnant kvarter i Rejsby ved Ribe. Han udnævntes ved kgl. resolution 4/7 1682 til regimentskvartermester²⁹, af charge som ritmester. Udnævnelse til kornet og løjtnant foretoges til 1683 endnu af regimentchefen. Regimentskvartermesteren ved 1ste jydsk regiment BENDIX POGWISCH, der var blevet såret ved Lund, blev sindsygt, og derfor skulle denne stilling besættes. Pogwisch fik tilbud om en pension på 2 rytterportioner under 2det jydsk regiment, men rejste til udlandet.

Kaas opnåede endelig endnu året efter at blive ritmester.

Der blev 4 stillinger i denne charge ledige ved regimentet, idet hæren da blev stærkt udvidet, og rytterregimenterne fordobledes til 8 kompagnier. Udnævnelsesdatoen er 10. marts 1683. I indstillingen³⁰

hed det om ham, at han har været i regimentet fra dets oprettelse, har tjent sig op fra neden og har til enhver tid gjort, hvad hans pligt og skyldighed kræver. Tre andre af regimentets løjtnanter forfremmedes samtidig.

Som ritmester fik Kaas kvarter i Anst sogn, senere i Vestjylland, boede 1686 i Veldbæk ved Esbjerg, 1688 i Myrtue ved Varde å, men blev så, som vi skal se, selv gårdejer.

De officerskammerater, sammen med hvem han var indtrådt i kompagniet, havde ringere lykke med sig end Jens Kaas. Løjtnant BAUMGARTEN, der var født i Leer i Østfrisland, havde tjent som løjtnant i Holland under Gravenstien et år, fra 1661 under feltmarschal Carl Gustav Wrangel i Sverige som løjtnant et år, under du Poller som kaptajnløjtnant i 4 år, inden han indtrådte i dansk tjeneste under ritmester Jacob Sparre, det vendsysselske kompagni af adelens rostjeneste, hvor Baumgarten var 4 år, til han 1670 kom til 1ste jydsk rytterregiment som løjtnant. Januar 1677 var han endnu i regimentet (oberstløjtn. kompagni), men er ikke med efter omorganisationen af officererne 1. august 1677.

SCHUBART, den næste i anciennitet ved kompagniet efter Baumgarten, var født i Erfurt i Tyringen 1630. Han havde begyndt sin løbebane i den svenske hær 1656 under oberst Rutger Ascheberg, var rytter her 1 år, korporal $\frac{1}{2}$ år, gik dernæst til de Weimarske (sine landsmænd) som kvartermester i 2 år, kom 1659 i danske tjeneste og var i 2 år under oberst Hans Friis i samme charge. Denne bevarede han ved overgang til hestgarden (oprettet 19/1 1661), hvor han var i 10 år, til han 1670 blev kornet i 1ste jydsk rytterregiment. Han blev umiddelbart inden reduktionen 1679 ritmester efter i 3 år at have været regimentskvartermester, der rangerede med ritmester, men gled derefter ud af hæren.

Som en slags pension „for gjort krigstjeneste“ fik Schubart 1680 løfte om at få en selvejerbondegård³¹, som han havde købt i Harte ved Kolding med en tilliggende krongård, fritaget for alle afgifter mod, at hans 6 sønner „en efter anden ligesom de tilvokser skal ride for gården udi krigs- og fredstider, når det bliver befalet“. Ved den årlige troppemønstring ved Kolding 31. juli 1682 blev sønnen HERMAN SCHUBART (dbt. 2/12 1668), der aflagde prøve i fuld mundering, antaget som rytter i 1ste jydsk nationale rytterregiment, og dermed trådte gårdens frihed i kraft. Drengen blev korporal 10/2 1691, kornet 11/6 1695, løjtnant 3/10 1696 og ritmester 4 år senere. Han endte som generalmajor, et vidnesbyrd om, at en fattig dreng virkelig

kunne nå de højeste poster. En yngre broder, VILHELM, der også prøvede 1682, slap ikke igennem, men blev senere ligeledes rytter. Han faldt som vagtmester i Flandern 1702 og efterlod sig børnene JOHAN VALENTIN og FREDERIK CHRISTIAN.

Det lykkedes ritmester Schubart ved hærens udvidelse marts 1683 at blive regimentskvartermester ved 2det jydsk rytterregiment, men han måtte gå af påny i november året efter til fordel for en anden. Da han 1687 havde held til ved general Fr. v. Ahrensdorffs indflydelse at blive ansat i 5. jydsk regiment, blev han kun løjtnant. 21/5 1695 afskedigedes han med 6 rgd. månedligt i pension af regimentkassen. Schubart havde 1679 fæstet Harte sogns kongetiende, og den og gårdens frihed beholdt han til sin død 12/8 1709, 80 år gammel.

Efter et nu forsvundet epitafium i Harte kirke havde han med sin første hustru METTE KAAS 13 sønner og 3 døtre. Han blev anden gang (i Kolding) 14/7 1700 gift med METTE NIELSDATTER BUSCH, søster til præsten i Harte, og havde med hende 3 sønner og en datter. I et andragende om overførelse af gårdens frihed til hustruen oplyser han 1707, at 5 af hans 6 levende sønner af første ægteskab var faldet i krigen.

Schubarts første hustru var efter kirkebogen for Harte af dansk adel („1700 6. februar begravet fru Mette Kaases“). Det er ikke oplyst, hvilken slægt hun tilhørte, og hvem hun var en datter af. Oberstløjtnant i rytteriet HERMAN KAAS (Mur) til Refstrup, som man har gættet på, kan det ikke være. Thi da dennes ældste søn, solojtnant FRANDS KAAS døde 1690, viste skiftet, at hans eneste arvinger var moderen og broderen CHRISTEN. Der kan nærmest være tale om, at METTE KAAS var datter af CHRISTEN KAAS (Mur) til Skibstedgård i Thy. Schubarts ældste søn, der ved delingen af 1ste jydsk regiment 1/7 1675 trådte ind i samme kompagni som faderen, opgiver til en rulle 30/1 1680 at være 20 år og født på Sjælland. Han hed Frederik Christian Schubart og kan altså være opkaldt efter Christen Kaas. Denne var endnu ugift, da han 5/10 1634 deltog i prins Christians Bryllup, men hans datter BIRGITTE († 1707), der var opkaldt efter sin farmoder og gift med IVER KRABBE til Mindstrup, var født 1637. Moderen til Chr. Kaas's første hustru, ANNA AXELSDATTER GALT († 1647), hed METTE RANTZAU. Ritmester Schubarts frue kan være opkaldt efter denne, som vel var hendes mormoder. Blandt de 4 døtre, der på stamtavlen i adelsårbogen 1917 tillægges Chr. Kaas, er ingen Mette. Schubarts og Mette Kaas's datter hed ANNE MARIE. Det første navn kan hun have fået ved opkald efter Chr. Kaas's

hustru. Der blev udmeldt skiftekommissærer efter hende 1651. Chr. Kaas døde efter Skattelisterne 1672.

I ritmester Schubarts bo var der 1709 8 sølvskeer „med den salig mands første frues forældres navne på“ og årstallet 1678, men årstallet kan vel være sat på af andre end disse forældre.

Da Chr. Kaas's anden hustru METTE DYRE døde 1669 uden børn, krævede hendes slægt skiftekommissærer. Hele boet synes at være delt ved denne lejlighed, men hverken da eller ved Skibstedgårds overgang til datteren MARGRETHE, der fik den ved faderens død, synes der tinglæst dokumenter, som kan oplyse arvingernes navne. Det hedder i matrikulextrakten 1680, at gården i søskendeskifte var sat til 12 tdr. hartkorn.

Dette år blev Margrethe Kaas gift med THEODORUS DE LUNEVILLE, en fransk adelsmand, der en kort tid havde været fændrik i Nordjysk nationale infanteriregiment. Parret siger ved en pantsætning 1684, at de har købt Skibstedgård af samtlige arvinger. En søn af Chr. Kaas, HERMAN, var opkaldt efter sin farfader. Den anden søn, HARTVIG, der 1689 levede som afskediget kaptajn, er formentligt opkaldt efter faderens farbroder HARTVIG KAAS til Møllerup ved Ebeltoft, hvor Christen havde opholdt sig en del år til farbroderens død 1625. Den kendte Sophie Belows slægtbog³² har da også Mette, gift med Schubart, som datter fra Skibstedgård – hvad Thiset altså ikke gentager i adelsårbogen – og denne kilde har i modsætning til adelsårbogen de rigtige oplysninger om samtlige Chr. Kaas's børn og deres ægteskaber, bortset fra en enkelt lille unøjagtighed. Slægtbogen står sikkert til troende. Den opfører Mette som den ældste af alle søskende og meddeler, at dens kilde er en række optegnelser fra slægten Kaas selv.

Schubarts hustru må herefter og efter børnenes alder være født ca. 1636.

Den ældste søn FREDERIK CHRISTIAN SCHUBART blev kvartermester i sit kompagni ved hærudvidelsen 1683 og løjtnant 3/6 1689. Han deltog i regimentets felttog i Ungarn, men søgte og fik 16/3 1694 stilling som premierløjtnant i hestgarden. Han døde 1704.

Schubarts datter af første ægteskab ANNE MARIE blev gift med borgeren TULE NIELSEN SCHELDE i Kolding. Hun levede endnu 1728.

Børnene i Schubarts andet ægteskab døde alle som små med undtagelse af sønnen NIELS, der også var rytterofficer.

Kaas's nærmeste foresatte, kornet HANS CASPER JERING (GØRING) var fra Hessen, født i Graf zu Schaumburg 1633, og havde ligeledes

haft sin første tjeneste i den svenske hær (under feltmarschal Wittenberg), hvor han var rytter 2¹/₂ år, gik 1659 ind i den danske hær under oberst Friis som voluntør i 1 år og var derefter kvartermester her i 1 år, endelig i livgarden i samme charge (men som menig) i 9 år, til han kom til 1ste jydske regiment. Efter befrielsen fra fangenskabet i Sverige sept. 1677 var han stadig løjtnant i samme kompagni som Kaas, men afskedigedes ved hærreduktionen nov. 1679. 1683 blev han løjtnant i 2. jydske regiment og fik afsked 18/1 1698 med pension 6 rgd. om måneden. Han døde 1717 lidt over 83 år gammel. 1706 fæstede han en ryttergård i Verst ved Lunderskov. Han havde 3 sønner i den danske hær.

Så vidt man kan se ved det begrænsede skøn, man kan få derom fra en oversigt over det 1ste jydske rytterregiments første historie, foregik forfremmelserne stort set efter tur. Selv ved en hurtig karriere, som der her også findes eksempel på, skete ikke store afvigelser.

Regimentets oberst H. F. Levezow havde en søn THEODOSIUS, der indtrådte som sognerytter i regimentet ved dettes overførelse til Skåne 1676 og gjorde hele felttoget med. Året efter blev han korporal og ved hærens reduktion 1679 kornet. Faderen ordnede reduktionen af de jydske regimenter, og den kornet, en fynbo ASMUS GRØNVOLD, som den unge Levezow afløste, blev afskediget med løjtnants karakter. Generalmajoren, der 1680 købte Hvolgård ved Vejle for at være ryttergodset omkring Kolding nærmere, ansatte Grønvold som forvalter på denne gård, hvor han dog snart fik uorden i regnskaberne og måtte fratræde. Ved Jens Kaas's udnævnelse til regimentkvartermester 1682 fik den unge Levezow hans stilling som løjtnant og var 1683 indstillet blandt dem, der skulle være ritmester, men Schwanevede tilføjede, at han havde rådet Levezow til at blive i stillingen som løjtnant, fordi han var så ung, hvad han selv var indforstået med. Han blev derfor først ritmester 25/9 1686, da han var regimentets ældste løjtnant. Han endte som generalløjtnant, var ved sin død ejer af store godser, der var arv efter faderen.

Det fremgår ikke af akterne, at Theodosius Levezow³³ kun var 11 år (f. 11/2 1665), da han indtrådte i regimentet som rytter. Men således var det. Det siges 1683, at han har fulgt faderen i hele krigen, hvor faderen, hvis ubændighed som soldat er omtalt foran, blev såret i det voldsomme slag ved Lund 1676. Det er et slående udtryk for denne krigeradels indstilling, at obersten tog sin 11 årige søn med sig i krigen som lærling. H. F. Levezow var iøvrigt ikke alene en stor godsejer, vistnok til dels for penge, han tog med sig fra Meck-

lenburg, men han var også som officer en dygtig administrator. Han havde 11 børn, 7 sønner og 4 døtre.

For kompagniførerne var regimentskriveren en person, som de stadig havde med at gøre, forvalteren af det store gods, de mange bøndergårde og -huse, over 1000, der var henlagt til regimentets underhold, og hvor alle i regimentet havde deres kvarterer. Den første var ANDERS NIELSEN LINDVIGH († 1687), der 1673 fæstede Vranderup Hovgård i Harte sogn ved Kolding, idet han giftede sig med KAREN JENS-DATTER RAVN, enken efter herredsfoged i Anst herred JON JACOBSEN († 1671), fader til præsten JACOB JONSEN BUCH i Aalsø ved Grenå (døbt i Harte 7/9 1666). 1675 fik 1ste og 2det regiment fælles skriver, KNUD PEDERSEN, som 14/5 1677 afleverede 1ste regiment til fiskemester på Koldinghus ANTONI BARCHMAN (afsat 1690). Han, der var gift med INGEBORG LAURIDSDATTER FRIIS fra Ribe (vielsesbrev 25/6 1667), boede siden i denne by. Han var formentligt søn af slotssnedker HANS BARCHMAN i Kratmøllen i Frederiksborg amt. Lindvigh blev efter sin fratræden som regimentskriver en kort tid officer. Knud Pedersen giftede sig 1681 til en gård (matr. nr. 4) i Smidstrup ved Kolding, idet han ægtede DORTHE JESPERSDATTER, enken efter præsten CLEMENS SØRENSEN i Smidstrup. 1690 blev som nævnt Andreas Rask regimentskriver for 1ste jydsk regiment.

Fra 1683 til 1689 var dette i Holsten, hvor den danske hær især truede Hamborg. 1689 skete en ny reduktion af rytteriet. Regimenterne blev nedskåret til 6 kompagnier.

Ud på året 1688 (den 2. december) indgik ritmester Jens Kaas i Ribe domkirke ægteskab med MAGDALENE MARGRETHE BROCKMAN, datter af den afdøde borgmester i Ribe WILHELM BROCKMAN. Kaas var 51 år gammel, hustruen 18, født 1670 (døbt 12/5). Faderen, som døde 1687, var velhavende og anset, var i mange år knyttet til rigsfeltherren HANS SCHACK, der efter krigen 1658–60 som betaling af rigets gæld til ham fik overladt indtægterne af Riberhus amt uden afgift. Brockman havde været hans amtskriver og beholdt ligeledes denne stilling under sønnen, stiftamtmand OTTO DIDRIK SCHACK. 1686 ombyttede Brockman amtskriverens plads med borgmesterstolen i Ribe, men døde 25/10 1687, 57 år 5 mdr. gammel. Det var således et anseligt giftermål, ritmesteren gjorde. Svigermoderen og hendes børn gav 4/9 1688 Kaas skøde på gården Røj, Gesten sogn ved Kolding, en gammel selvejerbondegård (8 tdr. hartk.), som Brockman havde købt 1662, og som 1670–82 havde været ryttergods. Den foran omtalte ritmester Theo. Levetzow boede der en tid i 80'erne. Muligt

borgmesterens enke MARGRETHE SCHACK var noget i familie med rigsfeltherren. Ved udstedelse af skødet på Røj 1662 på Anst herredets ting kaldes hun, men ikke manden „velbyrdig“. 1664 havde rigshofmester JOACHIM CHRISTOPH KØRBITZ af kongen fået skøde på herligheden til gården, men 1668 var dette skøde blevet annulleret, og Kørbitz fik andet gods i stedet. Han har åbenbart aftalt med Brockman, at han skulle skaffe denne herligheden til Røj, hvad altså ikke lykkedes, selv ikke for rigshofmesteren.

Der var 1768, da præsten i Gesten sendte en indberetning til biskop Bloch, endnu et tinfad i Gesten kirke, som Kaas og hans hustru havde givet.

Kaas's første barn blev døbt i Ribe domkirke 16. juli 1689 og kaldet VILHELM efter sin morfader. SCHWANENEDE og oberstløjtnant JØRG. RABE var faddere tillige med mormoderen. Barnet er død som lille.

Amtskriver Brockman var født i Kiel, hvor hans fader boede næsten, så længe amtskriveren levede. I en pakke breve fra Brockman til rigsfeltherren (i Schacks arkiv i rigsarkivet) findes et fra 1650, hvori faderen, der også hed WILHELM, takker Schack, fordi han har taget sig af den unge mand. I skiftet 1687 efter borgmester Brockman omtales salget af en gård i Kiel.

Han fik vielsesbrev 18/10 1661 til at ægte MARGRETHE SCHACK, der døde i Ribe 27/11 1712 og var født 16/5 1640.

Af Kaas's svigerinder og svøgre døde ANNE SOFIE ugift i Ribe 1699. ANNE DORTHEA blev 14/2 1682 gift med LAUR. AAGAARD, kapellan til domkirken, senere præst i Helsingør. De øvrige var: AUGUSTA, døbt 23/7 1671, gift 1722 med kornet JOHAN ANTON SCHAAF († 1728), MARTINETTA, døbt 28/4 1673, g. 5/6 1704 med rådmænd JØRGEN JØRGENSEN HAHN i Odense († 25/5 1730). Disse søstre boede begge i Odense 1743. 1746 fik Augusta bevilling til at indtræde i Estvadgårds kloster, men er vist blevet i Odense. Martinetta blev begravet i Sct. Knuds kirke i Odense 30/6 1756. Hendes børn var JØRGEN HAHN, læge i Holsten, og VILH. HAHN, dr. med. i Lolland. Af Brockmans sønner, HANS DANIEL, dbt. 9/6 1666, og VILHELM, dbt. 10/1 1669, blev den første handelsmand i Ribe. Den sidste var en tid kvartermester i Kaas's kompagni til 5/6 1690, kom vistnok senere til Norge i samme egenskab og døde som handelsmand og tobakspinder i Ribe.

Afsked fra hæren.

1692 tog ritmesteren sin afsked³⁴. Det blev bestemt, at regimentet tillige med andre tropper skulle udlejes til den tyske kejser i Wien for at deltage i kampene mod tyrkerne i Ungarn, og der opstod da et pres fra yngre officerers side for at komme med. Det var indbringende at komme i krig. Der var altid chance for bytte og desuden mulighed for spændende oplevelser. Den daværende inspektør for ryttergodset SAMUEL CHRISTOPH PLESSEN, chefen for hestgarden, be- gunstigede særlig to, løjtnant ved garden WULF BURCHARD DIEBITZ og ritmester ved 2. jyske regiment CONRAD OPHOVEN, og Plessen fik ved kgl. resolution af 14/4 fastslået, at den sidste skulle overtage ritmester Hans Henrik Bülow's charge ved Schwanewedes regiment, hvad der førte til Bülow's udtræden af hæren uden pension. Løjtnanten skaffede Plessen plads til ved at bevæge ritmester Kaas til at tage sin afsked. Meget bittert siger denne 10 år senere i et andragende³⁵ til kongen: „Nu er det gud og alverden bekendt, da regimentet, hvorved jeg var ritmester, til Ungarn blev kommanderet, hvorledes generalløjtnant Pless uden Eders kgl. maj.'s fader, højlovlig uhukommelse, allernådigst forevidende af egen myndighed på en listig måde trængte mig fra mit allernådigst anfortroede kompagni og lovede igen emploi, som dog aldrig er blevet holdt, alligevel jeg ofte mange gange Plessis givne parole hos ham har erindret, men alt forgæves.“ Kaas beklager sig tillige over, at han fra den tid har måttet hense på en ringe bondegård og ikke, modsat andre reducerede officerer, har nydt een skilling til livsophold.

De nærmere omstændigheder ved hans afsked, der skete ved kgl. resolution 30. april 1692, kan næppe oplyses nu. Det er rigtigt, at andre officerer fik pension, en ritmester i regelen ca. 1 års gage en gang for alle. Oberstløjtnant JØRGEN RABE ved regimentet, der havde kvarter på et par gårde i Hyllerslev ved Varde (matr. nr. 2 og 3 efter matr. 1688), fik ved kgl. resolution 7/5 1692 endog 300 rgd. årligt og tillige brugen af de to gårde på livstid.

De folk, der kom til Ungarn, led mange skuffelser. Sygdomme hjemsøgte tropperne. Flere døde, og mærkeligt nok dræbte nogle måneder efter, at de var kommet derned, ritmester Ophoven i en duel Kaas's efterfølger Diebitz, da de konkurrerede til stillingen som major i regimentet. Under marchen trak de sig ind i en skov og „red mod hinanden“. Ophoven flygtede, men blev benådet året efter og beholdt sin charge. Han døde imidlertid få måneder senere.

Den 11. maj 1692 forlod regimentet kvartererne i Jylland og begav sig på marchen til Ungarn – altså uden Kaas. Men begivenhederne medførte, at oberst Schwanewede måtte afgive kommandoen til en anden, den nyudnævnte oberst CARL PHILIP WEYHER, der iøvrigt døde i Ungarn et par år efter.

Også Schwanewedes afsked var tragisk. Så sent som den 12. marts havde generalmajor H. F. Levetzow fået ordre til – som inspektør over det jyske rytteri – at lade Schwanewede afmarchere den 1. april, og den gamle rytteroberst – han var 55 år – havde den triumf, at Levetzow endnu den 31. marts ansøgte krigskancelliet om at ansætte hans søn Ditlev, der iøvrigt også døde i Ungarn, som kornet ved regimentet. Samme dag havde Schwanewede gjort indstilling om forskellige udnævnelser, bl. a. af en præst. Men snart viste det sig, at kongen allerede den 19. marts havde resolveret, at Schwanewede skulle blive tilbage her i riget i betragtning af hans alder og svaghed. Denne kongens beslutning traf helten, da den blev ham bekendt, som et tordenslag. Han androg om at få afgørelsen ændret, men ved kgl. resolution af 2. april blev dette ham nægtet, idet man dog forsikrede ham om kgl. nåde, og idet han fik tilsagn om at blive brugt påny til virkeligt militære opgaver. I et brev af 4. maj – elskeligt som alle hans breve – oplyser Schwanewede, at han gennem Plessen (!) har hørt, at kongen vil gøre ham til brigadier med 1000 rgd. gage og udsigt til at blive amtmand i Lundenæs og Bøvling amter (hvor hans gårde Nørre og Sønder Vosborg lå), men, tilføjede han, han har aldrig i sin lange tjeneste hørt, at der var en brigadier i rytteriet, men kun i fodfolket, og nu i fredstider ville det være en umulig og overflødig stilling, ikke en virkelig charge. Det ville heller ikke give ham gageforbedring. Hans godser er i slet tilstand, tilføjer han, han kan ikke på den måde beholde sin reputation og ernære sig og sine, søger derfor om at blive generalmajor, ellers andrager han om, at „jeg, medens den allerhøjeste endnu giver mig kræfter dertil, i fjerne lande må få lov til at deltage i krig, og med anstand også i fremtiden tjene mit brød“.

Så blev han udnævnt til generalmajor den 7. maj 1692 med en gage af 1000 rgd. om året mod de 660, han havde som oberst. Den 7. juni blev han medlem af den jyske ryttergodskommission, og ved kgl. resolution af 22. oktober bestemtes det, at han skulle føre forsædet, når generalmajorer er samlet. Den 9/10 1694 udpegedes han til generalinspektør for de jyske rytterregimenter efter Levetzow, men døde allerede den 26. januar 1697, 60 år gammel så nær som 2 måneder.

Til det sidste havde Schwanewede store økonomiske vanskeligheder. Han har ikke forstået sig på penge. 1670–74 ejede han Hammergård ved Silkeborg, skønt han helt til krigens slutning, ja endnu 1682, boede i sit kvarter i Knudsbøl i Jordrup sogn, hvor han havde fæstet en bondegård under ryttergodset og havde opført den fra nyt. Da sognets kirke var meget forfalden og skulle nedrives, gjorde han den fuldstændig i stand^{35a}. 1680 købte han Søndre Vosborg, 1688 også Nørre Vosborg og 1696 tillige Nørholm ved Varde, som den kendte kancelliråd JENS LASSEN havde taget til brugeligt pant. Der blev nedsat en kommission til at ordne køberens mellemværende med panthaveren, men Schwanewede er sikkert kommet tilkort overfor den drevne Lassen, der da også til sidst blev ejer af gården. Schwanewedes økonomiske forhold forværredes. 1694 fik han en ordning med rentekammeret, hvorved hans gage, der samtidig forhøjedes til 1500 rgd. årligt, skulle gå lige op mod skatterne af godset, samtidigt med at nogle parter af Hundsbækgård i Sydjylland, som generalen havde købt 1680, formentligt for pengene fra krigen, og som stammede helt fra den kendte rigsråd ERIK JUELS døds- og fallitbo 1657, gik over til staten for skatterestancer. Men selv om enken – Schwanewede blev anden gang 1680 gift med CHRISTENCE DYRE, søster til PALLE DYRE, der var gift med den bekendte MARIE GRUBBE – senere fik fritagelse for skatterestancerne af Sdr. Vosborg for den tid 1676–79, da Schwanewede ikke ejede gården, var der ingen velstand på Sdr. Vosborg. Hans 4 dotre blev dog rigt gift. Sonnen Christian faldt 4 12 1704 i Flandern som ritmester i 2. jyske nationale rytterregiment uden at efterlade sig børn.

Første jyske rytterregiments kvarterer blev 1692, da regimentet marcherede til Ungarn, overtaget af 3. jyske rytterregiment under Ditlev Brockdorff, og 1. maj 1694 blev Jens Kaas's gård Røj på ny ryttergods.

Han må senere have følt, at det kneb for ham økonomisk. Thi dateret Kolding 6/7 1706 søgte han³⁶ om, at kongen ville unde „sådan en gammel militærbetjent“ en understøttelse af krigshospitalskassen som andre aftakkede officerer, idet han anførte, at han har tjent 30 år i hæren, at fra aftakningstiden til nu er hans midler medgået, og at han formedelst høj alderdom „er inkapabel at ervise nogen tjeneste“. Men der faldt ingen resolution på dette andragende, da det blev forelagt kongen.

Da imidlertid sessionen for rytterdistriktet, hvor Anders Rask endnu var regimentskriver, 1718 lod hans gård udlægge til græsning

og højbjergning for regimentets heste, måtte Kaas søge om andet jordegods i stedet. Han bragte selv i forslag 5 gårde i Hyllerslev i Janderup sogn, tæt op ad Varde by, hvor oberstløjtnant Jørgen Rabe³⁷ som tidligere nævnt for adskillige år siden havde haft et hus, der vel har været indrettet til en officer. Ved kgl. resolution i krigskancelliet 30. januar 1719 til rentekammeret³⁸ pålagdes det da dette at imødekomme hans andragende. Ejeren af Hønborg Ladegård ved Kolding, kaptajn ANTONI GYNTHNER V. ELLBRECHT, senere generalmajor, var i samme situation. Også han ønskede vederlag i nogle gårde i Janderup sogn. Såvel den kommission, der var nedsat til at ordne oprettelsen af nye rytterdistrikter i Jylland, og hvori sad amt-mændene JOACHIM GERSDORFF, Kalø amt og JENS JØRGENSEN SEERUP, Mariager amt samt Etatsraad OLE KRABBE til Nandrup, som også i selve krigskancelliet overkrigssekretær CARL CHR. GABEL, udtalte indtrængende ved forelæggelsen for kongen, at det foreslåede magelæg var ufordelagtigt for Kaas og Ellbrecht, „De stakkels folk lider en stor skade derved“. Røj var en god gård med rigeligt græs og tilhørende skov. Kaas har kunnet bortforpagte den for 100 rgd. om året, medens gårdene i Hyllerslev var ringe og kun kunne give ham 51 rgd. 2 mk. 4 sk. om året. Forgæves søgte Gabel at opnå, at Kaas og Ellbrecht fik godset i Janderup sogn skattefrit, men kongen overså denne del af indstillingen.

På papiret var de 5 gårde i Hyllerslev de bedste³⁹. De var vurderet til hartkorn 12 tdr. 6 skp. 3 fjdk., medens Røj kun stod til hartkorn 7 tdr. 5 skp. 1 fjdk. 1 alb. og skovskyld af 1 skp. 1 fjdk. 2 alb. Men Gabel havde ret. Han såvel som rytterkommissionens medlemmer var store godsejere og havde forstand på, hvad de talte om.

Hvorfor Kaas, der nu må have været 83–84 år gammel, ønskede at flytte fra det smilende Østjylland til den barske vesteregn med kone og 5 børn, kan ikke ses. Der var et stort antal af tidligere ryttergårde at få. Staten bortauktionerede hundreder af tønder hartkorn ved denne tid. Som det skal nævnes senere, var Kaas måske opvokset i Vestjylland. Han har formodentligt i godt humør flyttet derud.

Tilfældigt er der opbevaret et lille indblik i hans liv på Røj. Gården var allerede under nedbrydning foråret 1720, inden Kaas flyttede derfra, og da en del af bygningsmaterialerne forsvandt under arbejdet, skønt bønderne fra de omliggende landsbyer var sat til at holde vagt nat og dag, blev der afholdt vidneførsel ved retten for at få gerningsmændene fundet. Bønderne skød skylden på Kaas og hans familie, og den 23. april 1720 begyndte afhøringen, som sluttede

4. juni. Der fremkom intet positivt, men under de mange vidneforklaringer refereredes det også, at to mænd havde spurgt Kaas, om han havde lov til at brænde nogle brædder, der lå på et ildsted. Kaas slog da en af mændene og vred en anden i øret, forklares det, og sagde, at de havde intet der at gøre. Det var en reaktion, der var typisk for en officer på den tid. Et vidne havde set, at to mænd udbar noget tømmer af kammeret gennem en stue, som ritmester Kaas's frue lå i. Da råbte Kaas's frue i sengen og bandede derhos og sagde, de skulle lade det være. Da svarede ritmester Kaas: „Hold mund, kone!“ Da sagde hun videre, at de skulle miste det. Men som de, blev der forklaret, havde købt det af hende dagen tilforn, agtede de ikke hendes mærke (bemærkning).

Der foretoges intet mod Kaas, der synes at have været genstand for bagvaskelse. Han blev ikke selv afhørt.

Man erfarer af vidneforselen, at børnene OTTO, JENS, FREDERIK, VALDEMAR og MALENE, hvorfra de to første var temmelig gamle, boede hjemme. Kun de to ældste var ude.

Røj har været en anselig firefløjet ejendom med stuehuset i nord, stald i øst, lade i syd og et andet hus i vest. På gården holdtes en ikke ringe besætning. Da den 1694 blev udlagt til ryttergods, var der 6 bæster, 6 stude, 8 køer, 3 ungmøer og 20 får. Bygningerne var meget gode og vel holdt. Gårdens landgilde var ringe. Det var som omtalt en selvejerbondegård. 1699 holdtes 1 karl, 1 dreng og 1 pige. Endnu var der „en gammel stakkels karl, som får brød for guds skyld“.

Efter gårdens nedbrydning opførtes der et hus på 6-8 fag til en skovløber.

Et par år efter at familien var kommet til Hyllerslev, døde ritmester Kaas's hustru den 23. juli 1722 og efterlod følgende 7 børn: ERIK KAAS 27 år gl., MALENE MARGRETHE KAAS 24 år, JENS KAAS 23 år, FREDERIK KAAS 17 år, VALDEMAR KAAS 12 år, foruden en datter, der var gift og havde givet afkald på både fædrene og mødrene arv⁴⁰.

Kaas boede i et hus på 13 fag. I boet var adskillige guldsmykker, sølvsager, gode klæder og dækketøj. Blandt en række malerier, hvormellem et dørstykke, var et portræt af grev SCHACK, formentligt rigsfeltherren, af jomfru AUGUSTA, den afdødes søster, af ritmester HAUSMANN⁴¹ og ritmester NETZOW, desuden et noget kvindemenneske på skilderi, et maleri af V. Voridio og 8 små skilderier, malet på træ, de tre med forgyldt ramme.

Boet ejede foruden de 5 gårde i Hyllerslev også lidt andet gods,

bl. a. Lustrup mølle ved Ribe og nogle ejendomme i V. Vedsted, som afdøde havde arvet efter sine forældre. Der var nogen lånegæld, også til et par af Kaas's fæstere; af udestående fordringer var der ingen, dog lå der hos løjtnant Høyer⁴² i Rottarp, Outrup sogn, 3 dukater (skuemønter), der vurderedes til 7 rgd. Kaas holdt en besætning af 3 køer, 1 svin, 1 gris, 5 får og 2 lam. Desuden havde han brændevinskedel og -hat.

Ved auktionen indkom 662 rgd. Boets beholdning var 1307 rgd. 2 sk. Ritmesteren gav afkald på sin broderlod, for at datteren kunne gå lige med brødrene i arv. Hver af de seks arvinger fik altså 113 rgd.

Ritmester Kaas har således siddet ganske godt i det.

Det kneb noget at finde værger for de umyndige børn. Til sidst var der dog kun Frederik, som ikke fik en formynder, men marts 1723 indvilligede godsejeren på Søvig i nabosognet Ovtrup, RASMUS BUNDESEN († 1761), der 1716–21 havde været amtsforvalter i Ribe, i at overtage dette værgemål, et udtryk for den sociale position, ritmesteren indtog.

Den 31. januar 1727 blev Kaas begravet. På nordvæggen i Janderup kirke hang lige til vor tid hans kårde og hans sporer, omvundet med sort flor. Dette må være fornyet af og til. Det er fortalt, at en mand, der mente at nedstamme fra ritmesteren, fik kården udleveret mod at give to lysestager til kirken. Der er i dag to sølvlysestager i kirken, skænket 1906. De bærer en ikke helt nøjagtig indskrift om Kaas og hans hustrus dødsår samt giverens navn (ingeniør FR. KAAS, Helsingør).

Forældre og afstamning.

Det er ikke lykkedes at finde bevis for, hvem ritmester Jens Kaas's fader var. Heller ikke hans moder er kendt. I beretningen⁴³ fra præsten i Janderup 1748 til bispem om adelsfolk i sognet oplyses, naturligvis efter børnenes meddelelse, at Kaas's moder hed METTE FIE. Om det skal betyde Mette Sofie, hvad vel er det sandsynligste, eller om ordet Fie skal betegne et efternavn (Friis?), kan ikke vides. Den ældste datter, der må være født i årene 1691–95, som ikke var hjemme 1720 og gift før moderens død 1722, hed som nævnt Mette, ikke, synes det, Mette Sofie. Da ritmester Kaas var adelig og født før 1660, må hans moder også have været af adelig slægt⁴⁴. Hun er efter sønnens alder født ca. 1617.

Som arkivar Thiset fremhævede i sin artikel i „Pers. tidsskr.“

1889, kan der ikke i Sparrekaas'ernes slægt være mange Erik Kaas'er at vælge imellem, når vi skal søge ritmesterens fader. Det er naturligvis ikke udelukket, at der i den første halvdel af det 17de århundrede kan have levet en adelsmand ved navn Erik Kaas som ejer, forpagter eller bruger af en gård i Jylland, uden at kilderne ved om ham at sige. Adskillige adelsmænds „levned“ på denne tid kendes kun af de skøder og pantebreve, der tinglæstes, og sikkert nok er herimellem ikke alle dokumenter, der udstedtes, selv bortset fra de eksisterende huller i protokolrækken. Men det er ikke troligt, at de talrige slægtebøger, vi har fra denne periode, ville have forbigået ham. Deres formål var at yde materiale til de lister over de 16 adelige ahner (tipoldeforældrene med), beviset for adelskab, som den gamle adel anså for nødvendige i ligprædikener og på epitafier. Af hensyn til de sidste førtes også bog over de forskellige adelsslægters våbener. Dette opførte efter 1660, da den nye adel af gode grunde (den kunne ikke altid opregne 16 adelige ahner) ikke kerede sig herom. Slægtebøgerne følger derfor en familie ad gangen i hele dens forgrening, også gennem kvinderne, og slægtebøgerne har efterhånden fået næsten alle familiedlemmer med. Kaas'ernes sociale position og familiens alder – den nævnes allerede år 1292 – medførte, at de gled ind i de mest kendte slægtsrækker. Stamtavlerne i „Danmarks adels årbog“, der væsentlig er udarbejdet af arkivar Thiset, bygger for en del på disse slægtebøger, således at vi dog vist kan gå ud fra, at der her er nævnt også den eftersøgte Erik Kaas. Men hvilken?

Bispens indberetninger 1748 til Klevenfeldt fra Sanderum sogn på Fyn, hvor ritmesterens søn Frederik da boede, oplyser om denne: „Hans fader var ritmester Jens Kaas, som med sin hustru avlede 13 børn, hvoraf 5 sønner endnu lever, men alle i slette omstændigheder. Ritmesterens farfader ved navn Jens Kaas til Staarupgård udi Jylland har været ridder“.

Thiset pegede under sin eftersøgning efter ritmesterens fader på ERIK KAAS til L. Restrup i Nordjylland (12 tdr. hartk.) og Bremersvold på Lolland (84 tdr. hartk.), men vi kender alle dennes arvinger⁴⁵. Han var ikke gift med en Mette. Thiset nævner også som et emne ERIK KAAS NIELSEN, der fra 1631 var ejer af Aggersborggård i Ø. Han herred (34 tdr. hartk.) og fra 1656 af Knudseje, ligeledes i Vendsyssel (14 tdr. hartk.), som han oprettede til herregård. Men han blev 1627 gift med LISBETH HØG, og ægtefolkene levede begge endnu 1675, da de solgte Knudseje. Det siges desuden i slægtebøgerne, at dette ægtepar ikke havde børn. Der levede endvidere samtidig med

disse to en tredje ERIK KAAS, søn af JØRGEN KAAS, en farbroder til ERIK KAAS til Aggersborg. Denne Jørgen Kaas døde 1634, da hans to børn fragik arv og gæld efter ham. Men hans søn Erik har ikke efterladt sig børn, da hans gods, som det fremgår af et skøde af 16. september 1647 på gårde i Vendsyssel og et andet af 14. december s. å. på en jord i Thisted mark, faldt i arv til hans søster PERNILLE, gift med JOHAN URNE til Vandstadtorp i Skåne⁴⁶, og hendes halvbroder rigsmarsken ANDERS BILLE.

Den eneste Erik Kaas, der kendes i Sparre-Kaas'ernes slægt i tiden op til 1660 ud over disse tre, er ERIK KAAS OTTOSEN, som Thiset ligeledes nævner efter slægtebøgerne, men skubber til side med den bemærkning, at „om ham vides slet intet, så det ligger nærmest at antage ham for at være død som lille“. Derom står der dog intet i slægtsbøgerne.

Thiset navnefæster senere i stamtavlen over Sparre-Kaas'erne i adelsårbogen 1899 denne Erik Kaas til et enkelt dokument, en pantsætning 1626 af bondegården Skodsholm i Jetsmark sogn. Men denne gård, der før 1600 lå under godset Birkelse, der ejedes af faderen († 1620) til ERIK KAAS NIELSEN på Aggersborggård, tilhørte sikkert ved pantsætningen 1626 denne, der i pantebrevet nævner sig „i Hørbylund“, og dette er så meget troligere, som han 1654 solgte Skodsholm til sin broder ANDERS († 1659), hvorfra den kom til søsteren DORTHE⁴⁷ til Linderumgård i Vendsyssel.

Erik Kaas Ottosen nævnes derimod, og med alle tre navne, i en obligation, som JOHAN ANREP til Grønkjær, Fellingbjerg sogn, en halv snes km sydøst for Skive, den 13. januar 1625 udstedte til ham med pant for 200 daler i en gård i Fellingbjerg. Erik Kaas Ottosen skriver sig i pantebrevet til faderens gård Hindø ved Holmsland. 1651 hørte alle gårde i Ndr. og Sdr. Fellingbjerg til herregården Lundgård i nabosognet Gammelstrup, hvilken gård da ejedes af rigsråd MOGENS KAAS, farbroder både til Erik Kaas Jørgensen og Erik Kaas Nielsen og fader til Erik Kaas til L. Restrup († 1669).

Da disse tre Erik Kaas'er havde deres gods i Nordjylland, må det formentlig være Erik Kaas Ottosen, der i „Danske Atlas“ nævnes om ejer af herregården Agerkrog i Tistrup sogn ved Varde. Atlas'et opgiver i listen over gårdens ejere: „NIELS KRAG til Agerkrog, landsdommer i Nørrejylland 1621. Siden ERIK KAAS til Agerkrog. Hans Skade solgte gården 1647 til IVER VIND til Nørholm“.

Ejer af gården har Erik Kaas ikke været, måske ved ægteskab medejer, muligt panthaver, måske forpagter eller bestyrer. Også

f. eks. den trofaste bestyrer HENRIK PFLUEG († 1709) på det nærliggende Grubbesholm i Nr. Bork sogn, i hvis kirke han er begravet, nævnes i „Danske Atlas“ som ejer af denne gård, skønt han ikke var det.

Landsdommer N. Krag, der var født på Agerkrog 1574, i sine unge dage havde været sekretær i Danske kancelli og blev landsdommer 1613, døde 1650 som rigsråd og er begravet i Viborg domkirke. Han var en slags fætter til Erik Kaas Ottosen, idet dennes faster INGEBORG KAAS († 1622) var gift med N. Krags fader MOGENS KRAG († 1622) i hans andet ægteskab. Niels Krags søn var den senere rigsråd OTTO KRAG til Voldbjerg. Niels Krag købte ved skøde af 12. december 1623 Trudsholm ved Mariager af JUST HØG JACOBSEN til Bjørnholm på Djursland (nu Høgholm) og dennes umyndige halv-søskende, „for at afgøre vor samtlige gæld“, siger Just Høg i skødet⁴⁹. Samtidig solgte Niels Krag, der boede på Agerkrog endnu i december 1623, denne gård til Just Høg, skønt Krag allerede havde bygget sit epitafium i Tistrup kirke. Dette salg blev signalet til, at Høgs kreditorer faldt over ham og 27. maj 1624 fik udlæg i Agerkrog ved to af retten udmeldte mænd (ridemænd), FRANDS JUEL til Rekkergård og JOHAN ANREP til Grønkjær. Kreditorerne var repræsenteret ved HARTVIG KAAS (Mur-Kaas) til Møllerup ved Ebeltoft. Skønt udlæget skete „efter Just Høgs egen fortegnelse og taksering“, anlagde Høg ved landstinget retssag mod de to vurderingsmænd, da han ville have medregnet i Agerkrogs værdi den sæd, som var sået i marken. Det oplyses, at Høgs gæld var 500 speciedaler til Hartvig Kaas for kautioner og til andre kreditorer 3188 speciedaler. Agerkrog blev vurderet til 800 speciedaler for løsøret og for gården til 30 tdr. hartkorn à 50 speciedaler eller 1500 specidl. Retssagen gik ved dommen 6/11 1624 Høg imod. Så stævnedes han imidlertid Hartvig Kaas, men landstinget frifandt den 6/1 1625 også denne, og derefter solgte Kaas 17. februar 1625, formentlig på alle kreditorers vegne – hvem det var, nævnes ikke – Agerkrog til en af sine naboer deroppe på Djursland, HANS SKADE til Rolsøgård. Vidnerne på skødet var JOHAN ANREP, der var gift med Hartvig Kaas's broderdatter THALE, og Hartvig Kaas's brodersøn STALLER KAAS. Hartvig Kaas døde iøvrigt et halvt år efter uden børn den 10. september 1625. Just Høg medunderskrev skødet, men anlagde desuagtet sag også mod Hans Skade. Den tabte han ligeledes. Sagen gik til herredagen, og her fik Just Høg ved forlig 6. juni 1626 sit krav opfyldt.

Hans Skade boede aldrig på Agerkrog, og den 4. januar 1632

overlod han den til sin lidt vidtløftige broder NIELS SKADE på Østergård i Lyne sogn tæt derved på dennes og hustrus livstid mod, at Niels til ham afstod sin part af Østergård, der var deres fædrene ejendom. Niels Skade og hustru døde 1638, og Hans Skades søn NIELS kom så til Agerkrog, en udygtig og uheldig fyr, som endogså blev dømt til forvisning i 20 år fra kongens riger og lande, fordi han 10/11 1642 i Viborg landsting havde aflagt falsk ed til fordel for sin standsfælle NIELS AHRENFELD til Ullerup i Thy, der var sigtet for at have forsøgt at forgive sin kone. Januar 1644 forlod N. Skade derfor landet, og 9. marts 1647 solgte Hans Skade († 1648) Agerkrog til Iver Vind på Nørholm i nabosognet. Hans Skades datter ELSEBETH var iøvrigt gift med ritmester JESPER VOGNSEN, der var ved iste jydsk nationale rytterregiment, mens Kaas stod der, men fratrådte 1675. Han fik Østergård og senere Rolsøgård efter svigerfaderen.

„Danske Atlas“s kilde til efterretningen om, at Erik Kaas boede på Agerkrog, findes desværre ikke mere. De præsteindberetninger om kirken i Tistrup, som tid efter anden er indsendt til bisparkivet, er ligeledes borte. Det store materiale, der lå til grund for affattelse af „Danske Atlas“, ville for hele landet have været meget værdifuldt. Det rummede, som vi kan se af det, der er bevaret i Sjællands bispearkiv, beretninger fra præsterne i de fleste danske sogne, først fra 1754 til generalbygmester Laurids de Thurah († 1759), der planlagde Atlas'et, siden nye præsteoptegnelser til universitetets prokansler Erik Pontoppidan († 1764), der overtog udgivelsen efter generalbygmesterens død, og endelig en række meddelelser fra præsterne til præsident i Fredericia, senere amtmand i Kolding Hans de Hofman, som fuldendte bogen og fortæller, at han for sit vedkommende har skrevet over 1000 breve for at skaffe stof til værket. Dertil kom en række særlige præsteindberetninger 1754 til Hofmans egen bog: „Samling af foundationer og gavebreve“. Af de foreliggende svar fra præsterne kan man se, at disse i mange tilfælde har afskrevet ordret alle gravsten og epitafier i kirkerne, og det inden disse senere, efter forbudet 1805 mod begravelser i kirkerne, blev „restaureret“ og den gamle adels mindesmærker dermed udrangeret. Mange oplysninger om begravelser i kirkerne kendes nu kun fra „Danske Atlas“. Også for Tistrup kirke og Agerkrogs vedkommende har der formentlig foreligget optegnelser fra præsten. Når „Danske Atlas“ i ejerlisten for Agerkrog tilføjer årstallet 1621 til N. Krag's navn, kan det være året for epitafiets opsættelse. Det var der i kirken endnu i året 1768, fra hvilket beretningen til biskop Bloch er bevaret. Udtrykket: „Erik

Kaas til Agerkrog“ henleder tanken på, at kilden er et epitafium eller en indskrift i kirken.

Erik Kaas Ottosen var vestjyde, søn af OTTO KAAS ERIKSEN, der 1608 boede på Søgård, Nysogn på Holmsland ved Ringkøbing (20 tdr. hartk.) og tillige ejede Hindø i Hee sogn tæt derved (9 tdr. hartk.), hvilke besiddelser han formentligt har købt, da den tidligere ejer NIELS STYGGE til Nøragergård i Durup sogn i Vesthimmerland, 1604 efter dom måtte overgive gårdene til sine kreditorer. Otto Kaas, der var en slags nevø til N. Stygge, hvis søster havde været gift med hans fader, ERIK KAAS til Aas – hun var ikke Ottos moder – ejede Søgård endnu 1618, men den efterfølgende ejer HANS KRABBE, der blev gift 1621, var på gården 1624.

Otto Kaas, som 1611 havde været indkaldt til deltagelse i Kalmarkrigen, solgte Hindø 1635 til NIELS KRAG til Voldbjerg, den samme mand, som havde ejet Agerkrog. Denne havde da pant i Hindø, idet han allerede i januar 1624, samtidig med, at han solgte Agerkrog, havde lånt Otto Kaas 450 rgd. Man kan gætte, at Kaas af dette lån har givet sønnen de 200 rgd., som 1625 betales Johan Anrep mod pant i gården i Fellingbjerg.

Grunden til, at Otto Kaas 1635 solgte Hindø, var den, at han året forinden havde arvet en del af gården Nandrup på Mors (28 tdr. hartk.) efter sin faster jomfru HELVIG KAAS og havde købt sine medarvinger ud, så han var ejer af hele gården. Han flyttede da dertil.

Om Otto Kaas har betalt sine medarvinger for meget for Nandrup, eller det er krigen 1643–45, der har ødelagt ham, kan ikke siges. 1638 taxeredes han til 141 tdr. hartkorn, men måtte 1646 overgive sit bo til kreditorerne. Endnu i januar frasolgte han et par bøndergårde, men den 23. juli 1646 afhændede hans kreditorer, der havde fået udlæg i Nandrup, gården til kaptajn HENRIK ROTH, senere adlet LINDEROTH, til Kongensgård ved Lemvig, der iøvrigt var gift med en datter, DORTHE, af Ottos broder CLAUS og straks solgte den til sin svoger ENEVOLD KAAS CLAUSEN. IVER KAAS til Ulstrup ved Thisted (Mur-Kaas) og ERIK LUNOV til Viskum, øst for Viborg, havde forestået likvidationen af godset. Iver Kaas's kones moder INGEBORG KAAS på Glumstrup († 1622) var faster til Otto Kaas.

Efter at denne havde mistet Nandrup, fik han og hans hustru ophold hos jomfru KIRSTEN JUEL på Hørbylund⁴⁹ ved Sæby, der var konesøster til hans nabo på Holmsland, HANS KRABBE.

Otto Kaas døde 1647. Et af kreditorernes skøder på gods fra

Nandrup af 3. august 1647 omtaler ham som død. Han er begravet i Hvidbjerg kirke syd for Thisted, hvor broderen MOGENS KAAS ejede gården Lyngholm. Noget af hans løsøre var endnu 1648 ikke fordelt til kreditorerne, men stod hos en borger i Odense, ERIK JØRGENSEN, hos hvem Otto Kaas havde boet under krigen 1643-45, da han altså er flygtet for svenskerne. Erik Jørgensen ville 1648 gerne af med tingene og fik kgl. bevilling til at lade to adelsmænd bryde skifte-rettens segl og få sagerne flyttet.

Otto Kaas var først gift med REGITSE VESTENIE, der er død senest 1642. Hun ligger begravet i Sejerslev kirke på Mors, som er sognekirke til herregården Sø, der 1632-46 ejedes af Ottos broder CLAUS og derefter af dennes søn ENEVOLD KAAS. Man kunne derfor gætte på, at hun er død, inden Otto Kaas 1635 købte Nandrup. Regitse Vestenie var en datter af ERIK VESTENIE, der døde 1607 som slægtens sidste mand og ejede Søbygård i Gern herred ved Hammel (30 tdr. hartk.). Erik Vestenies enke SOFIE BECK døde 1610 og boede da på Strandet i Viborg amt. Otto Kaas's broder Mogens på Lyngholm var gift med Regitses søster MARGRETHE. De to søstre og to andre søstre arvede Strandet og beholdt det længe i fælleseje.

Fru Regitse har åbenbart været en temperamentsfuld dame. 1608 lod hun således en søndag døren til kirken i Nysogn på Holmsland, hvor de da boede, tilspigre, så præsten ikke kunne komme ind og holde gudstjeneste. Hun har formentligt ikke kunnet få den kirkestol, hun begærede. Otto Kaas måtte i den anledning betale en bøde til Ringkøbing skole på 100 daler. De havde 3 børn: Sønnen ERIK KAAS, som det må antages ritmester Jens Kaas's fader, datteren BIRTE KAAS, gift med LAURIDS FRIIS af slægten fra Vadskærgård, en fætter til MOGENS FRIIS, der oprettede grevskabet Frijsenborg, samt endnu en søn, MOGENS KAAS, der 1648 giftede sig til Holmegård på Langeland. Hans slægt uddøde på mandssiden med en sønnesøn til hans ældste barn, OTTO KAAS (f. 1649), ritmester CHR. FR. KAAS († 1799).

Otto Kaas havde efter Regitse Vestenies død ægtet LISBETH ROSENKRANTZ, viet i Kolding 12/3 1643. Hun var datter af den rige OTTO ROSENKRANTZ til Boller og Bygholm ved Horsens, der imidlertid døde 1621 som en dybt forgældet mand. Hendes farbroder FREDERIK, en af tidens strålende og letsindige adelstyper, gjorde så dybt indtryk i London, at Shakespeare indsatte ham som en person i skuespillet „Hamlet“. Lisbeth Rosenkrantz blev først gift med HANS POGWISCH til Damsbo på Fyn, lensmand på Hindsgavl 1621-27, der

imidlertid blev ruineret 1624 og døde 1630. Hun overlevede også Otto Kaas og opholdt sig 1648 stadig på Hørbylund, boede i Jylland endnu 1660⁵⁰, men hvornår hun er død, vides ikke. Hun havde 5 søskende, der ikke havde lykken med sig – en søster VIBEKE blev gift med en mand af ufri stand – med undtagelse af den yngste af flokken SOFIE, der døde 1670 som generalkrigskommissær i Norge ERIK BANNERS ægtefælle. Banner blev kort efter stiftamtmand i Fyn († 1687). Lisbeth Rosenkrantz var stifmoder til bl. a. oberst LAURITZ POGWISCH, der 1635 giftede sig til Skrumsager ved Varde (f. ca. 1607), til OTTO POGWISCH (f. ca. 1610), 1661–74 generalkrigskommissær (krigsminister), og HENNING POGWISCH (f. 1611), 1662 til sin død 1664 amtmand i Holbæk og Ringsted, rigsråd fra 1660. OTTO POGWISCH var gift med en søster til ritmester i 1ste jyske nationale rytterregiment MANDRUP PARSBERG, i hvis kompagni Jens Kaas blev korporal 1670.

Det har set nok så lovende ud for Otto Kaas og hans anden frue, da de indgik ægteskab. Men ni måneder efter, den 12. december 1643, brød svenskerne ind i Jylland, og enhver, der kunne flygte, bragte sig i sikkerhed af rædsel over fjendernes hærgen og plyndring. Otto Kaas kom til Odense, som vi har set, mens hus og ejendom hjemme på Mors var prisgivet fjendernes rov.

Den gren af slægten Kaas, hvorfra de tre andre Erik Kaas'er stammede (Staarupgårdlinien), ophørte at eksistere på mandssiden med oberstløjtnant FREDERIK KAAS ERIKSEN (faldt ved Namur 1695), søn af herremanden på L. Restrup, og med fhv. løjtnant i det fynske rytteri FREDERIK KAAS († ca. 1703), søn af Restrupmandens broder JØRGEN KAAS.

Den del af ritmester Jens Kaas's familie, som blev i Jylland, da hans farbroder Mogens Kaas Ottosen drog til Langeland, uddøde ligeledes hurtigt i mandsstammen, nemlig med sønnesønnen af Otto Kaas's broder Claus, PALLE KAAS ENEVOLDSEN til Lyngholm. Denne, der altså var ritmester Jens Kaas's næstsøskendebarn, og født 1658, blev ligeledes rytter, men da han havde tjent sig op gennem chargerne korporal og vagtmester, åbenbart i den jyske rostjeneste, blev han afskediget ved hærreduktionen 1. november 1679 som kornet reformé („til rådighed“). Han måtte derefter nøjes med en stilling som menig rytter (sognerytter) ved 1ste jyske regiment, det samme, hvori Jens Kaas gjorde tjeneste. Muligt har han opnået dette ved sin slægtnings hjælp. Ved rytteriets udvidelse blev han kornet 10/3 1683, samtidig

med, at Jens Kaas blev ritmester. Generalmajor Levetzow gav ham (efter tilskyndelse af Jens Kaas?) den usædvanlige vedtegning i indstillingen: „Der oberst will vor ihm gehalt sein“ (være forpligtet overfor ham). Stillingen som kornet blev ved kgl. resolution 11/10 1684 afskaffet ved de nationale regimenter samtidig med, at hvert kompagni mistede en korporal (af 3), og regimenterne nednormeredes til 9 kompagnier à 36 menige. Men Palle Kaas kunne dog fortsætte som kvartermester, og da den danske konge i oktober 1689 bortlejede et detachment til den engelske konge til brug under kampene med Irland, gik han med som kornet. Han er afgået 1691, er ikke nævnt i militæretaten for dette år, og i hvert fald 1695 var han hjemme på Lyngholm. Moderen HELVIG RODSTEN døde 1679⁵¹. Faderen ægtede straks efter METTE ULFELD († 1691) og er efter skattemandtallerne død i første halvdel af året 1696. Han havde været major under krigene 1657–60.

Palle Kaas giftede sig 1697 (konsumtionsafgift betalt 6/11) med MAGDALENE SOPHIE KAAS (Mur) CHRISTENS DATTER, der 1686 havde overtaget sin fædrene gård, Skibstedgård (6½ tdr. hartk.), som hun dog atter solgte to år senere. Palle Kaas døde imidlertid 20/12 1699 ganske pludseligt, 41 år gl. Magdalene Sophie Kaas var, inden hun blev gift med ham, enke efter ritmester i rostjenesten KNUD HOLCK, der havde Skovsgård i Ø. Han herred i len, og begravedes 14. december 1676. Enken var på det tidspunkt meget fattig og havde 4 børn, hvoraf det ældste var 8 år. Palle Kaas's arvinger var ved skiftet 1699 foruden enken søstre BIRTHE MARGRETHE KAAS g. ritmester HANS AXEL PORS, Lilstrupgård i Thy, og DORTHE KAAS, g. Bonden JØRGEN CHRISTENSEN LÆGÅRD i Hals ved Aalborg. Enken overtog gården. Hun rejste retssag mod de to exekutorer i boet, HARTVIG KAAS til Ulstrup og TØGER PEDERSEN NØRKIER, der 1702 blev dømt ved højesteret.

Magdalene Sophie Kaas døde selv 1707. Skiftet afholdtes 28. november 1707. Ingen af hendes børn var da i live, og kun datteren MAREN HOLCH havde efterladt sig børn i ægteskab med kaptajn JOHAN JØRGEN SCHMIDT. Den afdøde havde dagen før sin død ved testamente af 27/10 1707 bestemt, at hendes søstre INGEBORG, enke efter major BERTRAM DE RECOU († 1665) og MARGRETHE, enke efter velb. THEODORUS DE LUNEVILLE til Skibstedgård, skulle have frit ophold på Lyngholm, så længe de levede. En tredje søster, BIRTHE KAAS, der nu boede hos sin søn JACOB KRABBE på Strandbjerggård

ved Lemvig, var kreditor i boet for et mindre beløb. Den fjerde søster *Mette*, g. m. Schubart, nævnes ikke. Gården gik nu over til kaptajn Schmidts børn.

Efter Palle Kaas's død og Staarupgårdlinjens afslutning i mandslinien førtes i Jylland det gamle slægtsnavn kun videre af ritmester Jens Kaas og hans efterkommere. Skæbnen havde været hård mod denne en gang så blomstrende adelsslægt – som iøvrigt mod adskillige andre.

Også et andet næstsøskendebarn til Jens Kaas kom 1683 til 1ste jydsk regiment, idet HENRIK LINDEROTH til Kongensgård^{61a} ved Lemvig 10/3 1683 blev ritmester over et af regimentets kompagnier. Han var søn af kaptajn HENRIK LINDEROTH (opr. Roth) og DORTHE KAAS, datter af Otto Kaas's broder Claus Kaas til Sø. Linderoth havde været ritmester i rostjenesten under oberst Johan Rantzau, men gled ud af hæren ved rostjenestens ophævelse 1. november 1679. Han sad i små kår. Det synes at have været Schwanewede (Jens Kaas?), der har hjulpet ham. Ved indstillingen til udnævnelse anbefales han meget af generalmajor Levetzow, der henviser til, at Rantzau giver ham et godt navn, men tilføjer, at Schwanewede var rede til at lade en af dem, han indstillede til ritmester, udgå til fordel for Linderoth. Imidlertid måtte denne tage sin afsked allerede 3/1 1685 på grund af sygdom.

Navngivningen af ritmester Jens Kaas's børn taler for rigtigheden af den her opstillede formodning om hans afstamning. Han opkaldte sin ældste søn Vilhelm efter sin svigerfader, åbenbart fordi han var den af de to bedstefædre, som familien skyldte mest. Den næstældste søn Erik gav han navn efter sin fader, den tredjeældste søn Otto efter sin farfader og den fjerde søn Jens efter sig selv. Hvem der har været navneforbillede for Frederik og Valdemar kan ikke oplyses. Måske var Frederik opkaldt efter de to Frederik Kaas'er, med hvem den anden gren af slægten uddøde. Af de to døtre var den ældste Mette opkaldt efter hans moder, den yngste Malene Margrethe efter hans kone.

Otto Kaas's slægt.

Var OTTO KAAS end fattig, da han døde, således at børnene ikke fik skøde på noget gods efter ham, og vi altså ikke kan se dem nævnt i skødeprotokollerne, havde disse børn dog som så ofte i adelsfamilierne både en arveonkel, farbroderen MOGENS KAAS til Lyngholm, som

døde uden børn 1652, og en arvetante, mosteren jomfru ANNE VESTENIE til Jølbygård på Mors, som hun købte 1635, idet hun hidtil havde boet på moderens gård Strandet.

Otto Kaas, der 1634 flyttede til Mors, blev 1635 formynder for jomfru Anne Vestenie, der da fik bevilling til at være sin egen værge på den betingelse, at hun spurgte svogeren til råds, når hun disponerede over sin formue. Da Otto Kaas havde mistet Nandrup, ansøgte hun 1. juni 1646 om at få hans søn MOGENS KAAAS til sin værge, fordi Otto Kaas, „formedelst adskillige lejligheders skyld således er forhindret, at han ikke her udi landet (Jylland) kan så nærværende tilholde, at han sådant (værgemålet) så belejligt, som fornødent gøres, kan forestå“. Otto Kaas rejste vist rundt og handlede med stude. Anne Vestenie boede da på Randrup, Vinkel sogn, Middelsom herred (34 tdr. hartk.), som hun havde pant i, medens Mogens Kaas, der 1646 skriver sig til Jølbygård, hvad var, som vi ville sige, en ren post-adresse, åbenbart har bestyret denne ejendom for mosteren. Da han imidlertid 1648 blev gift med ANNA PORS til Holmegård på Langeland (21 tdr. hartk.), søgte Anne Vestenie 16. sept. 1648 om, at hun, da Mogens Kaas opholder sig på Langeland og således bor langt fra hende, til værge må få LAURIDS FRIIS, der var gift med hendes søsterdatter (Birte Kaas Ottosdatter). Denne har altså da endnu levet. Friis boede på Randrup, formentligt kun som forpagter, skønt han skriver sig „til Randrup“. Anna Vestenie kalder sig i andragendet til Jølbygård, men opholdt sig stadig på Randrup. Den 21. august 1649 fik den tidligere værge Mogens Kaas dog kgl. ordre⁵² til at sælge så meget af hendes gods, at hun kunne betale 500 rgd., som hun af kommissærer var dømt til at yde GUNDE LANGE til Randrup, der iøvrigt samme år solgte denne gård til rigsmarsken Anders Bille.

Siden høres intet om Anne Vestenie. Det vides ikke, når hun er død, men havde man haft skiftet efter hende, ville formentligt også Erik Kaas Ottosen eller hans børn være nævnt deri. Jølbygård ejedes 1662 af PEDER MYLTING, en adelsmand fra Holmegård på Langeland, om hvem det 1648 siges, at han havde været udenlands 24–25 år og ansås for død. 1651 kom han dog hjem og blev gift, måske ikke uden tilskyndelse fra Mogens Kaas på Holmegård, med dennes kusine AGNETE KAAAS CLAUDATTER, formentligt 1654, det år, da hun købte gården Sø på Mors. Da har Anne Vestenie antageligt endnu boet på Jølbygård, som Peder Mylting († 1663) vel har fået ved hendes død. Han beholdt dog stadig Sø.

Derimod ved man noget om arvingerne efter Otto Kaas's broder

Mogens Kaas til Lyngholm († 1652), der var barnløs. Arvelodderne i denne gård 1653–54 afhændedes alle til brodersønnen ENEVOLD KAAS CLAUSEN, der som nævnt 1654 solgte Sø til sin søster AGNETE. Blandt arvingerne efter Mogens Kaas nævnes Otto Kaas's søn MOGENS til Holmegård, der fik en tredjedel af gården, den lod, der tilfaldt Otto Kaas's arvelinje, medens Mogens Kaas's broder ERIK KAAS ikke omtales i skødeprotokollerne som lodtager i noget gods. Han var sandsynligvis også død på denne tid. Men Erik Kaas's søster BIRTE, der som nævnt var gift med LAUR. FRIIS, men nok ligeledes var død, omtales heller ikke, så lidt som hendes datter ANNA SOFIE, der dog vitterligt var arving. Disse børn må have fået deres lodder i løsøre eller kontant. Det var sædvanligt, at adelen ved skifter så vidt muligt lod jordegodset gå over til slægtens voksne sønner og svigersønner. Nogen dokumentation for ritmester Kaas og hans brødrers familieforhold haves altså ikke heller her. Skiftet efter Mogens Kaas til Lyngholm blev foretaget af MANDRUP DUE til Halkjær og IVER KAAS til Ulstrup (Mur-Kaas), hvis kones moder som foran nævnt var INGEBORG KAAS på Glumstrup, en faster til Otto Kaas. De blev udnævnt 29/3 1652. Der er i Danske kancelli bevaret et brev fra Mogens Kaas Ottosen, hvori denne beder øverstesekretæren i kancelliet Otto Krag til Voldbjerg, „gode ven og broder“, om at tage sig af ansøgningen om at få udnævnt kommissærer, men denne ansøgning, hvori arvingerne formentligt har været nævnt, mangler i dag.

Otto Kaas var født på herregården Aas i Taars sogn ved Hjørring (14 tdr. hartk.). Der var 6 søskende.

Hans fader ERIK KAAS MOGENSEN, som nævnes på Aas allerede 1555, og 1566 under krigen med Sverige blev indkaldt til officers-tjeneste på orlogsskibet „Elefanten“, var første gift med ELLEN JUEL, datter af MOGENS JUEL til Knivholt i Flade sogn, ikke langt derfra (36 tdr. hartk.), og INGEBORG GALSKØT, hvis fædrene gård var Tide-mandsholm (27 tdr. hartk.), ligeledes i Taars sogn. Af dette Erik Kaas's ægteskab var datteren INGEBORG, der som tidligere meddelt, ca. 1599 blev gift med MOGENS KRAG til Agerkrog, som flyttede til Glumstrup på Mors, hvor begge døde 1622.

Omkring 1571 indgik Erik Kaas til Aas sit andet ægteskab med JOHANNE STYGGE, datter af ENEVOLD STYGGE til Todbøl (lidt syd for Thisted) hvor brylluppet stod, og BIRTE DYRE. De var forældre til den tidligere nævnte N. STYGGE på Holmsland. I dette Erik Kaas's andet ægteskab var sønnen MOGENS, født 1572⁵³, der 1600 blev gift med ANNA JUEL. Hun døde allerede 1602, og Mogens ægtede der-

efter 1605 AGATHE VAN MEHLEN, enke efter MARKVARD RODSTEN. Samtidig med sit første giftermål fik Mogens Kaas af faderen gården Aas og erhvervede ved sit andet ægteskab Tidemandsholm, der derfor ved deling af boet efter hans søn, skønt denne ikke døde barnløs, 1690 faldt tilbage til familien Rodsten.

Erik Kaas til Aas blev tredje gang gift⁵⁴ den 9. juni 1577 på sin gård Aas med BIRTHE ULFELDT, datter af CLAUS ULFELDT EGGERTSEN, der 1566 var faldet i krigen mod svenskerne, og DORTHE LUNGE fra Kragerup i Vestsjælland (47 tdr. hartk.). Af dette ægteskab var børnene: MOGENS, CLAUS og OTTO. En fjerde søn EGGERT døde udenlands i en ung alder.

Erik Kaas ejede 1578, da han søgte kongen om at få gården Norentoft i Sjørrind sogn ved Thisted i mageskifte for nogle af hustruens ejendomme i Sjælland, allerede da gods i sognet. Kongen afsløg anmodningen. Da Erik Kaas 1600 afstod Aas til den ældste søn, flyttede han til gården Næstrupgård i Sjørrind sogn, hvor han og hans tredje hustru er begravet⁵⁵. Her boede også den yngre søn Mogens, som 1601-05 var hofsinde, rytter under hoffanen. Han skrev sig til Næstrupgård, da han 1/8 1604 solgte⁵⁶ et par bøndergårde (arv efter moderen?). Faderen var vidne på skødet og boede endnu på gården. 1607 købte Mogens Kaas Lyngholm i Hvidbjerg sogn⁵⁷, en mils vej derfra (25 tdr. hartk.), formentlig fordi han da blev gift. Han har senere en tid forpagtet herregården Nibstrup i Brønderslev sogn (20 tdr. hartk.), som tilhørte den ældre broder Mogens. Da fru MAGDALENE AHLEFELDT 1624 gjorde udlæg i gården, blev forpagtningen fornyet af hende for 3 år.

Da Mogens Kaas 1607 forlod Næstrupgård, fik hans broder Claus den, vel fordi også han nu indgik ægteskab. Den tredje broder Otto var som foran nævnt allerede da på Holmsland. Claus Kaas boede endnu 1617 på Næstrupgård, efter at han 1613 ved herredagsdom havde tvunget sin svigerfader, CHR. PRIP til Øland (37 tdr. hartk.), til at afstå ham dette gods som hustruens arvegods efter hendes moder DORTHE VESTENIE, hvis familiegods det var⁵⁸. Derved kom Næstrupgård under Øland. 1626 købte Claus Kaas herregården Villerup i Skallerup sogn ved Hjørring (21 tdr. hartk.), men da hans datter BIRTE tre år efter blev gift, solgte han gården til sin svigersøn HANS WULF UNGER. 1627 byttede Claus Kaas Øland med Strandet i Fjends herred, lidt nord for Skive (19 tdr. hartk.), som han dog solgte igen 1630. 1632 erhvervede han Sø på Mors (20 tdr. hartk.), hvor han døde allerede 1636.

Da den ældste broder Mogens Kaas til Tidemandsholm, som 1634 havde givet sin eneste søn MARKVARD (f. 1606) denne gård og selv var flyttet til Nibstrup, undslog sig for at være værge for Claus's 5 børn på Mors, fordi han boede for langt borte fra dem, og fordi han havde penge til gode i boet, blev OTTO KAAS til Nandrup deres formynder.

Mogens Kaas til Nibstrup døde 1655 som den sidste af de 6 søskende, skønt han var den ældste. Han havde været den mest velhavende, tildels på grund af arv fra sin mødrene slægt og sine giftermål. Der overgik ham den tort, at hans eneste datter JOHANNE 1630 i Nyborg lod sig bortføre af LAGE URNE til Bontofte i Skåne, en historie, der vakte opsigt i datiden og drev Urne i landflygtighed, skønt han straks ægtede pigen. Han døde i udlandet et par år efter. Johanne Kaas levede til 21/3 1684.

Man ser, hvor talrig en slægt også denne gren af Kaas'erne var.

Alle Erik Kaas's børn – Otto og hans søskende – fik gårde, omend ikke af de store. Dårligst stillet var den yngste Otto, der da også, som vi har set, døde som en fattig mand.

Disse børn havde ligeledes en arvetante.

Deres fader Erik Kaas til Aas var søn af MOGENS KAAS til Ørndrup på Mors (36 tdr. hartk.), hvor denne nævnes 1523–65. Hans første hustru var METTE FRIIS af slægten fra Vadsøkærgård i Skodborg herred (11 tdr. hartk.). I dette ægteskab fødtes sønnen NIELS, der var opkaldt efter sin farfader og fik Ørndrup efter faderen, men døde før 1606. Datteren KIRSTEN var gift med CHRISTOFFER JUEL til Estrup i Sydjylland (29 tdr. hartk.). Erik Kaas var yngste søn i dette kuld og kom som nævnt til Aas.

Mogens Kaas til Ørndrup var gift anden gang med MAGDALENE SPEND MOGENSDATTER. Deres børn var: 1. METTE KAAS († 1598), der fik herregården Sønderris ved Esbjerg (13 tdr. hartk.), som Mogens Kaas ejede allerede 1546. Hun blev gift med CHRISTOFFER KRUSE. Der holdtes skifte efter dem begge 1599. 2. Jomfru HELVIG KAAS, der ved faderens død arvede Lønsgård i Linnerup sogn ved Silkeborg (11 tdr. hartk.), som faderen havde allerede 1549. 3. IVER KAAS, døde ugift 1609 på Ørndrup, som han fik efter halvbroderen Niels. 4. Datteren ABEL KAAS († 1597), var i sit andet ægteskab gift med CHRISTEN GYLDENSTJERNE († 1618) til St. Restrup (107 tdr. hartk.), 5. Den yngste søn, JENS KAAS til Ørregård ved Herning (13 tdr. hartk.), som faderen havde arvet, var landsdommer i Jylland. Han døde 1609 på Ørndrup, som han havde fået efter broderen Ivers død kort forinden, og hans sønnebørn fik Ørndrup efter ham.

Jomfru Helvig Kaas til Lønsgård blev arvetanten. Hun var velhavende, købte før 1609 tillige Nandrup og takseredes 1609 til rostjeneste med 1 rytterhest (312 tdr. hartkorn), 1624 til 2 heste. Men da fjenden 1627–29 havde udplyndret gården, og hun var gammel og bedaget, søgte hendes arvinger (28. januar 1630) om, at hendes gods måtte blive skiftet mod, at arvingerne underholdt hende resten af hendes levetid. Arvingerne var Mogens Kaas til Tidemandsholm, Thomas Juell til Estrup, søn af Kirsten Kaas på Estrup, Mogens Kaas til Lyngholm, Claus Kaas til Strandet og Otto Kaas til Hindø. De forklarede i andragendet, at jomfru Helvig Kaas er skrøbelig og ligger daglig ved sengen og „kan ej have en ærlig underholdning, som det sig hør og bør en adelsperson med klæder og føde at være forsvarligt“. Det sidste var en for adelen meget typisk betragtning. Året efter klagede den skrøbelige jomfru over Mogens Kaas til Tidemandsholm, der var hendes værg. Han siger i sit svar til kancelliet, at hun var nogle og halvfems år gammel, og mente, at det var hendes ridefoged ANDERS OLUFSEN, der havde bagtalt ham for hende. En anden adelsmand af familien fik dog ordre til at tage sig af hende. En hel roman skimtes bag denne historie.

Skiftet har da først fundet sted, efter at Helvig Kaas var død 1633. Thi 7. februar 1634 købte Otto Kaas som tidligere omtalt sine medarvingers parter i Nandrup, Claus arvede Lønsgård, som Otto Kaas et par år havde bestyret, men mageskiftede den straks med gården Toftum (22 tdr. hartk.) i Heltborg sogn, nord for Thisted.

I bispeberetningen 1748 til Klevenfeldt fra Sanderum sogn på Fyn oplyses det, som foran nævnt, at „ritmesterens farfader ved navn Jens Kaas til Staarupgård i Jylland har været ridder“.

Det fremgår af det foran stående, at det ikke er rigtigt, at ritmester Jens Kaas's farfader hed Jens, heller ikke at denne var ridder, eller at ritmesterens slægt stammede fra Staarupgård tæt udenfor Skive (32 tdr. hartk.), men der er det interessante i denne oplysning, at det i Jens Kaas's familie åbenbart har været en tradition, at en forfader var ridder og hed Jens Kaas og boede på Staarupgård. Den samme tradition fandtes hos efterkommerne efter Claus Kaas til Sø, Otto Kaas's broder, hvis datter Birte, der som nævnt var gift med Hans Wulf Unger, formentligt kort efter dennes død 1665 har sat sin og Ungers ahnetavler op i Skallerup kirke i Vendsyssel, hvor de endnu findes⁵⁹. Hun anfører der sine forfædre på fædrene side, som de er omtalt foran, men lader Mogens Kaas til Ørndrups farforældre være „ærlig og velbyrdig mand og strenge ridder hr. Jens Kaas til

Staarupgård og velbyrdig frue fru Else Glob af Vesløsgård“ (i V. Han herred, 22 tdr. hartk.).

Tilføjjelsen hr. betegner, at han var ridder.

I virkeligheden var Mogens Kaas til Ørndrups farfader ikke Jens Kaas og boede ikke på Staarupgård, men farfaderen var denne Jens Kaas's fader NIELS KAAS til Kaas (28 tdr. hartk.), der 1457 nævnes som *ridder*, 1467 som landsdommer og 1468 som rigsråd. Han levede endnu 1471 og er begravet i Viborg domkirke. Hans 3 sønner: JENS, der giftede sig til Staarupgård ved at ægte EDEL SALTENSEE, men som ikke var ridder, og NIELS, der fik Ørndrup med sin første hustru ABEL HØG (BANNER), samt biskop ERIK KAAS i Viborg delte 1490 faderens gård Taarupgård mellem sig og deres søster ELLEN, g. m. LAUR. ROSTRUP. Jens fik gården. Han på Staarupgård og Niels på Ørndrup dannede hver sin linje af slægten. Otto Kaas hørte til Niels' linje, Ørndruplinjen.

Man antager sædvanligvis efter slægtebøgerne, at både Jens og Niels var sønner af rigsråd Niels Kaas's første hustru, rigsmarsken Peder Skrams datter Else, ikke af hans andet ægteskab med Else Due (Glob). Altså også heri var traditionen i Claus Kaas's familie afvigende fra slægtebøgerne.

At denne forveksling af Jens og Niels af ritmester Jens Kaas er givet videre til børnene, bekræfter, synes det, den antagelse, at ritmesteren var sønnesøn af Otto Kaas. Denne fejltagelse kendes kun i den gren af Kaas'erne, hvortil Otto Kaas hørte.

Hvorfor Erik Kaas til Aas har kaldt den ene af sine sønner Otto og således bragt dette navn ind i familien, vides ikke. Navnet stammer formentligt fra OTTO BANNER til Asdal, Vennebjerg herred (70 tdr. hartk.), der døde 1586 og var en mægtig og rig herremand uden børn. Hans enke INGEBORG SKEEL til Voergård (98 tdr. hartk.), der iøvrigt den dag i dag – vistnok med urette – mindes af befolkningen i egnen som en dame, hvis ondskab har fordømt hende til at gå igen til evig tid, tog sig senere af Mogens Kaas's moderløse datter på Tidemandsholm⁶⁰ og synes altså at have interesseret sig for de unge Kaas'er. Også broderen til Erik Kaas til Aas, landsdommer Jens Kaas til Ørregård, har kaldt en søn OTTO, ligesom Niels Kaas på Birkelse (af Staarupgårdlinjen) lod en søn døbe OTTO, der altså var en broder til Erik Kaas på Aggersborggård. Men om der faldt nogen arv af til Kaas'erne efter de rige mennesker, vides ikke. Efter Ingeborg Skeels død 1604 førte arvingerne store processer om de efterladte arvemidler.

Ritmester Jens Kaas's pårørende.

Jens Kaas havde kun få pårørende, hvis vi antager, at hans familieforhold var som ovenfor beskrevet.

Farbroderen Mogens Kaas på Langeland døde allerede 1655 og efterlod 7 små børn, hvoraf den ældste Otto (f. 1649) fik gården.

Ritmester Kaas's faster Birte var som nævnt gift med Laurids Friis, der var søn af GODSKE FRIIS til Lundergård i Jetsmark sogn (20 tdr. hartk.) og MAREN KRUSE PEDERSDATTER til Øls ved Aalborg, hvor familien formentligt har boet, til faderen 1598 fik Lundergård. Laurids var i sin ungdom gårdbestyrer for sin farbroder ERIK FRIIS til Lindtorp, Aspe sogn, nordvest for Holstebro (12 tdr. hartk.), hvor denne farbroder døde 1631 eller kort efter. Hans arvinger fik 1631 kongens tilladelse til at skifte hans gods, inden han døde, fordi han ikke kunne klare sig selv. Her i Vestjylland har Laur. Friis ægtet Birte Kaas, der boede på Hindø. Han kom 1631 til Lundergård, hos en anden farbroder NIELS FRIIS og fik 1633 i len af farbroderen herregården Spangerhede i Ugilt sogn i Vendsyssel (12 tdr. hartk.), som Niels Friis selv havde i Len af FALK GØVE til Bratskov. Laur. Friis boede her 1651, men havde, som vi har set, en tid været bestyrer eller forpagter på Randrup, hvor hans kones moster Anne Vestenie boede som kreditor. I Birte Kaas's ægteskab med Laur. Friis var børnene GODSKE FRIIS, der døde som lille, og ANNE SOFIE FRIIS. Faderen købte 1650 gården Tanderup i Sneiberg sogn, Hammerum herred (17 tdr. hartk.), solgte den dog allerede 1651, og det er åbenbart på det tidspunkt, han er kommet tilbage til Spangerhede. Men Birte Kaas var formentlig død allerede 1649, mens de var på Randrup. 1653 erhvervede Laur. Friis gården Lund i Roum sogn, Rinds herred, nord for Viborg. Her døde 1653 hans anden hustru INGER MUNK, datter af NIELS MUNK til Ørnhoved (13 tdr. hartk.) af slægten Munk fra Vejbjerggård. Efter hende holdtes skifte 22/1 1654, og 20. marts 1655 ægtede han ELSE MUNK, datter af SØREN MUNK til Mølgård i Havbro sogn i Himmerland ved Limfjorden (11 tdr. hartk.). 1661 solgte Laur. Friis Lund, og han må være død straks efter. Den 15. april 1662 giftede hans enke, der i ægteskabet med Friis havde børnene KIRSTEN og LAURIDS, sig med PEDER NORBY til Donslund i Vorbasse sogn i Sydjylland, som de imidlertid mistede 1679 på grund af gæld. De fik derefter en lille ejendom, et af de to fiskerhuse på gårdens mark (1 tdr. hartk.), og døde begge ved 1688.

Laur. Friis' datter af ægteskabet med Birte Kaas, deres eneste barn

Anna Sofie Friis, blev gift med PEDER MUND til Merringgård, Korning sogn ved Horsens (9 tdr. hartk.). Den alvidende slægtbogsforfatterinde Lisbeth Bryske fortæller, at hun blev lokket af ham. 1660 solgte de den i fællesskab, men handelen må være gået tilbage. Thi Peder Mund var her endnu 1664, da han betalte prinsessestyr. 1680 boede deres datter KAREN MUND der med sin mand OLUF MUNK til Hedeaaas i Vendsyssel (af vinranke-Munkerne). Efter skattemandtallet 11/11 1682 opholdt en søn sig hos dem. Jomfru HILLEBORG BILLE fra det nærliggende Tirsbæk havde iøvrigt haft Merringgård i forpagtning til sin død 1679. Da den unge Munk 1682 betalte skat, må han dette år have været mindst 10 år gammel, er altså født senest 1672. Hans forældre er således senest blevet gift 1671, og moderen, hvis hun da var 20 år, født ca. 1651. Anne Sofie Friis's bryllup med Peder Mund falder altså før dette tidspunkt, og hvis hun ved brylluppet har været ca. 20 år, er hun født omkring 1630. Således kan det gættes, at Birte Kaas's og Laur. Friis Bryllup har stået ca. 1629.

Oluf Munk, der solgte Merringgård 1684, blev forarmet, og 1700 måtte han afhænde også Hedeaaas. Hans hustru Karen Mund døde 10. august 1706. Hun druknede på Halager Vejle i Limfjorden⁶¹ ved, at hendes vogn væltede ud i vandet med hende. Sønnen FREDERIKS to børn OLUF og KAREN MUNK boede 1748 i Rubjerg sogn i Vendsyssel og var da ugifte tjenestefolk⁶².

Anne Sofie Friis blev efter Peder Munds død gift med gårdmand PEDER CHRISTENSEN, som 1665 fæstede en af kronens gårde i Jelling (nr. 2 i matr. 1688). Hun var enke, da kopskatten af 3/8 1678 blev udskrevet. Manden var formentligt død samme år, og hun var efter kgl. benådning fritaget for at give skat og landgilde, „endog hun er en husarm bondeenke“, hedder det. Dokumentet for benådningen er ikke fundet, men dets eksistens er bekræftet i matrikulekstrakten 1680. Det gik imidlertid stærkt tilbage for hende. Gården er altså ikke brændt ved den store brand i Jelling 30/6 1679, da også kirken gik op i luer, og hun skyldte 1679 stadig for skatter, så amtsskriver MATHIAS FRIIS i Kolding 13/10 1679 måtte indhente en attest fra præsten om, at hun var ude af stand til at betale. Præsten Mag. LAUR. GONSAGER „vidnede da med Anne Sofie, forrige frue i Jelling, at hun sidder i yderste armod, en enke med sine børn, har hverken ko eller sø eller noget, hun kan yde eller give af“, og han androg derfor, „om hun kunne nyde barmhjertighed og forståelse, hvilket Gud igen visseligen vil belønne“. Hun har åbenbart været vel anskrevet hos præsten.

Fra 1. august 1680, da alle benådninger blev inddraget, og gården blev udlagt til ryttergods under oberst Erasmus Casimir Bassums regiment (2. jydsk nationale rytterregiment), blev den overdraget en anden. Anna Sofie Friis er da flyttet til sin stiftmoder og hendes mand Peder Norby og boede 1682 og marts 1683 på Moesgård, et bol i Vorbasse sogn. Ved matrikuleringen juli 1683 var hun gift med LAURIDS JØRGENSEN SKOMAGER og flyttet ind i det andet fiskerhus ved siden af Peder Norby (1 skp. 1 fjdk. 2 alb. hartk.). Hun er kort efter blevet enke. 24/8 1693 ved middagstid brændte hendes hus, i hvilken anledning hun optog tingsvidne for at få tilladelse til at sætte bækken for kirkedørene. Protokollen, der havde disse bevillinger for tiden efter 1681, er nu bortkommet; men da hun oktober 1699 påny søgte⁶³ om „bækkenbrev“, fordi hendes hus var brændt om natten, blev sagen henlagt, fordi hun havde bevilling fra en tidligere brand, og hun ikke opgav, hvor hun boede. Hun havde allerede den sidste halve snes år været så fattig, at hun ikke opførtes på skattelisterne i Vorbasse. Om hendes børn med Peder Christensen i Jelling vides intet.

Anne Sofie Friis har således boet i Jelling, mens 1ste jydsk rytterregiment havde gods der, og Vorbasse, hvor hun senere opholdt sig, hørte ligeledes under dette regiments gods.

Men anden familie har ritmester Kaas ikke haft. Hans moders slægt ved vi som nævnt intet om. Er det vanskeligt at finde mændene i tiden før 1660, er vanskeligheden naturligvis meget større, hvis man søger de kvindelige slægtsmedlemmer.

Om hans børn kan oplyses:

1. Datteren METTE KAAS, der efter sønnen Vilhelms død synes at have været det ældste barn, boede 1764 i Røjhus i Gesten sogn ved Kolding og begravedes her den 28. oktober 1765. Præstens indberetning til biskop Bloch oplyser, at hun døde som almisselem. Som nævnt har hun formentligt været gift med premierløjtnant CHR. HØYER.

2. Sønnen ERIK KAAS, f. ca. 1696, var i 24 år rytter i Ahlefeldts kyrasserregiment (Herman Schubart), der 1720 fik det fynske rytterdistrikt. Han blev afskediget på grund af brok⁶⁴. Schubart var iøvrigt søn af den ritmester S., som Erik Kaas's fader, ritmesteren, havde stået sammen med ved 1ste jydsk rytterregiment. Han var oberst for fynske rytterregiment 1713-30.

Erik, der en tid som afskediget boede i Aarslev på Fyn, blev begravet i Rønninge 7. september 1760. Han fik i Aarslev døbt bør-

nene: METTE DORTHEA 5/7 1739, JØRGEN 25/8 1743, KARL FRIEDRICH 25/5 1746 og RASMUS 8/6 1749 (begr. 1756). Han havde efter beretningen til Klevenfeldt 1748 da 5 børn og har altså haft to foruden ovennævnte. Et af disse er omtalt nedenfor. Skifte efter ham er ikke fundet. Hustruens navn er ubekendt.

Sønnen JØRGEN KAAS blev skoleholder i Hjallesø, Dalum sogn ved Odense, hvor han 20/7 1771 ægtede ANNA LARSDATTER, datter af skoleholder sammested LARS HANSEN, begr. 13/3 1771, 71 år gammel, og ANNA CATRINE JENS DATTER, begr. 23/12 1774, 66 år gammel. Jørgen Kaas døde 24/1 1793 og hustruen 4/7 1796. De efterlod sig sønnerne ERIK KAAS, dbt. 1/1 1775 og RASMUS KAAS, dbt. 1/3 1780.

3. OTTO KAAS, f. 1697, var en tid rytter ved 2det jydsk nationale rytterregiment (Hans Helmuth Lüttichau), men boede allerede 1723 i Hyllerslev, da han 18/5 ægtede ELLEN ANDERSDATTER, dbt. 5/6 1702, datter af gårdmand ANDERS LARSEN og INGEBORG PEDERSDATTER. Otto fik følgende børn døbt: MALENE MARGRETHE 10/9 1724, HELVIG 15/9-26, JENS 13/2-29, JENS 22/2-30, ANDERS 6/7-32, INGEBORG 16/5-34, ANDERS 5/9-36, FICHEN 17/8-38, FREDERIK 4/9-40. Af dem konfirmeredes Helvig 1744, Jens 1747, Ingeborg 1751 og Fichen 1754. Deres eventuelle efterkommere vides der intet om. De øvrige døde som børn.

Hustruen begravdes 19/1 1750, Otto Kaas selv 16/5 1765. Han var gårdfæster. Den gård i Hyllerslev, han arvede efter moderen, har han solgt. Den hørte senere til herregården Søvig i nabosognet.

4. MALENE MARGRETE KAAS, f. 1698, viet 7/1 1738 i Janderup til sadelmager KNUD PEDERSEN i Varde (død 1765). Hun er død efter et kort ægteskab, formentligt uden børn.

5. JENS KAAS, f. 1699, boede i Hyllerslev. 1726 nævnes han som fadder. I skattemandtallet 1743 siges: „Den formedelst døvhed og anden svaghed afdankede vagtmester Jens Kaas lever med sin svage hustru i stor armod, eftersom de intet har at leve af uden en månedlig pension på 5 mark samt, hvad medlidende mennesker giver dem.“ Det var sædvanligvis den afdankede underofficers skæbne. Han havde været vagtmester under oberst Schindels regiment (jydsk-fynske dragonregiment, Fr. Vilh. Schindel oberst 1729-30), til dette ophævedes 1730. Hustruen blev begravet 22/10 1750. Han ægtede derefter i Janderup 9/12 1752 (trolovet 23/10 1751) METTE MIKKELSDATTER af Mosevraa, Oksby sogn, formentligt datter af gårdmand MIKKEL MADSEN og ENGEL REBEKKA JØRGENDATTER. De fik 2/2

1753 døbt sønnen JENS. Vagtmesterens og hans 2den hustrus begravelse er ikke fundet. Han døde marts 1771⁶⁵.

6. FREDERIK KAAS, f. 1705, var 1727–30, da regimentet blev ophævet, kvartermester i jydsk-fynsk dragonregiment (Günther Didrik v. Finecke oberst 1727–29), hvor broderen Jens var vagtmester, altså hans underordnede. Frederik havde i 8 år forinden (fra 1719) været rytter i 3die jydsk nationale rytterregiment (Ebbel Claus v. Deden). Han holdt efter sin afsked privatskole i Ravnebjerg, Sanderum sogn ved Odense, hvor hans hustru MARIE HANSDATTER fra Odense blev begravet 1/2 1755. Han havde 1748 ingen børn.

7. VALDEMAR KAAS, f. 1710, var endnu 1748 konstabel i artilleriet i København, medens brødrene udtrådte af hæren 1730. Det er formentligt ham, der omtales i et brev fra oberstløjtnant Carl Adolf Bertouch af 15. juli 1754 til generalkrigskommissariatet⁶⁶, hvori det hedder, at underkonstabel (korporal) Valdemar Kaas af hans kompagni af det kgl. danske artillerikorps afvigte forår havde „engageret“ (hvervet) kleinsmedesvend DITLEV THEODOSIUS ERIKSEN KAAS til kompagniet mod 1 rgd. i håndpenge. Major Otto Chr. Plessen af prins Frederiks regiment havde imidlertid lokket ham til at blive musketer der, hvorfor Bertouch ville have rekrutten tilbage. Der er vistnok ikke foretaget noget i sagen. Prins Frederiks regiment, det tidligere lollandske, var opkaldt efter et medlem af kongehuset, og ingen har villet anklage det.

Den Ditlev Theodosius Eriksen Kaas, det drejede sig om, var sikkert søn af den foran nævnte Erik Kaas i Aarslev – efter navnene at dømme. De to fornavne var åbenbart opkaldelse efter sønnerne af generalmajor H. F. Levetzow, den tidligere oberst for 1. jydsk nationale rytterregiment. Ritmester Kaas's hengivenhed for denne sin gamle chef har forplantet sig til sønnen. Theodosius Levetzow tilbød, som det oplystes ved overdragelsen af gården Røj 1718 til kongen, da at købe ritmester Kaas's gård for en temmelig høj købesum, utvivlsomt en venlighed mod Kaas. Men handelen måtte opgives, fordi rytteriet ikke ville give slip på Røj som græsningskoppel.

I skattelisterne 1762 omtales i København, Klædebo kvarter nr. 126, en Valdemar Kaas, „som er af den gamle i Kastellet“. Det kan være en søn af underkonstabelen, men om denne kan ikke oplyses videre. Skattelisten har også samme Kv. Nr. 152: Anna Kaas's, enke efter en sergent i artilleriet. Hun havde 2 børn, Claus Christian, f. 18/5 1751 og Frederica, f. 19/7 1757. Men de har vel neppe været pårørende til underkonstabelen.

Slægtens nuværende medlemmer.

Af efterkommere i slægten Kaas kendes i dag kun afkom efter vagtmester JENS KAAS i Hyllerslev. Sønnen JENS, f. 1753, blev skrædermester i Hyllerslev og døde 24/3 1833. Han var gift 1) 14/11 1776 (Janderup) med KAREN HANSDATTER, dbt. 19/7 1750 (Janderup), død 2/11 1818, datter af gårdmand HANS FRIIS i Janderup og hustru ANNA BERTELSDATTER fra Outrup, og gift 2) 10/11 1822 (Janderup) METTE MARIE ESKESDATTER (ingen børn).

Han havde børnene:

1. INGEBOG KAAS, dbt. 4/10 1778, død 21/2 1822 i Hyllerslev (ugift).

2. JENS KAAS, dbt. 10/2 1782, død (Varde) 1/5 1859, avlsbruger i Varde, gift (Varde) 4/12 1819 MARIE HANSDATTER LOCHER, f. Varde 23/12 1795, død 2/6 1840, datter af snedkermester HANS ULRIK L. og METTE MARGRETHE JENS DATTER. De boede Grydergade 43 i Varde, som svigersønnen KNIGGE fik efter dem.

3. METTE MARIE KAAS, dbt. 11/1 1789, død 29/10 1831, gift m. husmand SØREN NIELSEN HANEVANG, Billum sogn, født i Billum 1/4 1780.

JENS KAAS OG MARIE LOCHERS BØRN:

1. MAREN KAAS, f. 17/10 1821, g. 7/2 1851 snedkermester JOHAN ADAM KNIGGE, f. Varde 23/7 1824.

2. JENS LOCHER KAAS, f. 2/9 1823, død 19/9 1874, avlsforpagter i Varde, gift 6/11 1852 KAREN SØRENSDATTER, f. 1823 Guldager, begr. 1/6 1878 Varde.

Han havde et barn: JENS KAAS, f. 15/1 1854, død Helsingør 14/2 1922, bagermester i Odense. Gift FRANCISCA LAURINE HENRIETTE HANSEN, f. 26/3 1856, død Helsingør 16/12 1918.

Deres eneste barn: MARY MARIE FREDERIKKE KAAS, f. 24/4 1880, gift restauratør HANS PEDERSEN, Helsingør, f. 10/3 1869.

3. METTE MARGRETHE KAAS, f. 13/2 1826, g. 13/10 1855 (Varde) rebslagermester HANS HANSEN, f. 1823.

4. HANS KAAS, f. 24/9 1828, død 17/8 1917, konditor i Varde, gift 20/8 1869 (Varde) ANNE MARIE HANSEN, f. 21/6 1842 (Varde), død 24/12 1914, datter af gartner N. HANSEN, Varde. De boede Vestergade 13 („Theaterkaféen“), som deres søn senere ejede, og deres yngste sønnesøn nu har.

HANS KAAS OG ANNA MARIE HANSENS BØRN:

1. GERTRUD MARIE KAAS, f. 23/5 1870, død ugift.

2. JENS KAAS, f. 19/12 1872, død 2/11 1946, var 1902–06 i Amerika, derefter gæstgiver i Varde, gift 24/8 1908 (Gesten) JENNY BERGHOLT, f. 28/11 1886, død 17/9 1940, datter af lærer B., Gesten.

JENS KAAS OG JENNY BERGHOLTS BØRN:

1. ANNA MARIE KAAS, f. 15/8 1908, bor i Kolding, g. m. overfængselsbetjent LOUIS LARSEN.

2. HANS KAAS, f. 25/8 1909, ejer af Rosmannegård ved Rønne på Bornholm (ugift).

3. JENS BERGHOLT KAAS, f. 24/9 1911, restauratør i Varde, g. 19/12 1939 (Varde) ELISE MARIE JØRGENSEN, f. i Esbjerg 20/1 1913 (2 døtre).

4. ELLEN MARGRETHE KAAS, f. 23/11 1913, København, g. m. Værkfører CHR. ANDERSEN.

5. HELGA KAAS, f. 17/8 1915, Varde, g. m. Installatør BERGENHAMMER HOLM.

NOTER

Der henvises til følgende kilder een gang for alle: I. C. W. Hirsch: Dansk-norske officerer 1648–1814 (håndskrift på det kgl. bibl.), O. Vaupell: Den dansk-norske hærs historie, K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale hær i Danmark, Danmarks adels årbog, Trap: Danmark, kancelliets brevbøger, kronens skøder, udg. af rigsarkivet, Dansk biografisk leksikon, kirkebøger og Viborg landstings skødeprotokoller.

Ved opgivelse af herregårdenes hartkorn er godset ikke medregnet.

¹ Håndskriftsamlingen, rigsarkivet: Personalhistorie i alm., adelen. Relationerne er trykt i Pers. tidsskr. 7 første bind. De fra bispem på Fyn 1748 er dog ikke trykt. – ² Landkommissærernes regnskab 1682 for Århus og Ribe stifter, 1. jydsk rytterregiments kasseregnskab 1690–92, besigtigelser af ryttergods 1687–98 (Rentekammeret). – ³ Krigskancelliet, refererede sager, novbr. 1718 (promemorier). – ⁴ Tinglæste dokumenter fra Viborg landsting i landsarkiv. for Sjælland, læst 15/9 1723 skøde fra Kaas til kongen på gården Røj. – ⁵ Alb. Fabricius: Danmarks riges adel s. 68. Bricka i Hist. tidsskr. 5 rk. 4 bd. Disse 15 slægter er med tilføjelse af det årstal, da slægten først nævnes her i landet, følgende: Bielke (1459), Bille (1316), Brockenhuus (1318), Harbou (1440) Holck (1315), Juel (1410), Juul (1287), Kaas (Mur) (1416), Krabbe (1502), Reedz (1572), Rosenkrantz (1343), Rosenvinge (1505), Sehested (1486), Skeel (1366), Vind (1314) og altså nu som den sekstende: Kaas (Sparre) (1292). – ⁶ Hans K. Fussing: Herremand og fæstebonde 1600–60. – ⁷ J. Levin Carlbom: „Karl X Gustav“ (Stockholm 1910) s. 120: Instruks af 1. august 1657 til den svenske gesandt i London. – ⁸ Jfr. rigsråd Jørgen Seefeldts betænkning om adelen 1661 (Nyt hist. tidsskr. 6. b.). – ⁹ N. P. Jensen: Den skånske krig 1675–79, s. 139 og 201. – ¹⁰ Knud Fabricius i Hist. tidsskr. 11 rk. 2 bind og „Skånes overgang til Sverige“, 3. bind. – ¹¹ Ølstykke herreds tingbog 1682 4/1, Københavns birks tingbog 1688 25/6. – ¹² Danske kanc. Arkiv: B. perioden til 1660, nr. 150. Krigskollegiet: Registrerede sager, der ikke har kunnet indordnes under „Indkomne breve“, diverse år, kongens håndbog 1692 (krigskancelliet). – ¹³ P. F. Suhm: Saml. til Danmarks historie 1 rk. 2 bd., s. 111. – ¹⁴ Militære regnskaber B, nr. 13 a: Mønstringsrulle

24/9 1672 over Dtl. Rantzaus regiment (meddelelser fra rentek. 1878, s. 141). –
¹⁵ Styrkelisterne over 3 af de udleverede regimenter med navnene på officererne
haves endnu i militære regnskaber IV-d-10, jfr Inländische registrant 24/2 1658. –
¹⁶ C. E. Secher: Nørre Vosborg i „Danske herregårde“, bind 19 (1867). Storgaard-
Petersen: Ulfborg herred. En Jorgen v. Schwanewede, f. på Schwanewede, var 1662
løjtnant i oberst Henr. Ruses artilleriregiment (krigskoll., ruller 1661–78). Han var
37 år, havde tjent under regimentet 3 år, 15 måneder i Norge, var af statur lang og
stærk, håret sort kruset. († 1664). – ¹⁷ Militære regnsk. IV-d-11, bilag 88 (1. marts
1659–4/9 1660) og Christopher Røepstorfs regnskab i Glüchstadt (V-e-23), sept.–
nov. 1660, bil. 9, samt december 1660–februar 1661, bilag 9. – Når den svenske
forfatter T. J. Petrelli i „Anteckningar om svenska og finska fanor och standar“
(1892), s. 33 oplyser, at Schwanewede blev fanget i slaget ved Nyborg, bygger han
åbenbart på Fr. Krarups artikel i Hist. tidsskr. 4. rk. 3. bd., s. 655, men med urette.
Det militærregnskab, Krarup omtaler her, er åbenbart Poul Corneliussens (IV-d-13 b).
– ¹⁸ Rentekam. afregninger: Ove Thott. – ¹⁹ Ruller i landkommissærernes regn-
skaber. Om Münchhausens komp. se regnskab for Glückstadt (V-e-25). – ²⁰ Rulle
over H. Friis's regiment i registrerede sager, der ikke har kunnet indordnes under
„Indk. breve“ 1661 (krigskoll.). En ligelydende rulle, rimeligvis fra 1/6 1660 i „Schacks
papirer“, forskellige regimenter (rigsark.). – ²¹ Jens Kaas til Krabbesholm afkræves
regnskab som landkommissær 28/5 1660 (jy. tegn.). Jordebog, indsendt til rentek.
23/10 1660, er underskrevet af enken. – ²² Afkald efter Vogn Krag: Ø. Han herreds
tingbog 1666 22/1. Processen 1666 30/4. Her også afskrift af lensbrevet. – ²³ Rulle
april 1666 i landkommissærregnskab for Sjælland 1665–66, bil. 105, ruller 1669 og
1670 i landkomm. regnskab for Jylland. – ²⁴ Ryttergodsjørdebøger i rentekamm. –
²⁵ Krigskoll. indk. breve 1675 (Oeder). – ²⁶ Regimentets ruller i landkomm. regnskab
for Jylland 1670–74, i Poul Jægers regnskab i Landskrona juni–september 1676
(V-e-28, nr. 1) og Jens Harboes for 1676–78 (V-e-28, nr. 4). Desuden for 1675 i:
mønstringsruller 1675–79 og for 1680 i: ruller 1676–1762 (krigskoll.) Om tabet
blandt officererne i slaget ved Lund, se indk. breve i krigskoll. 1677 fra Levetzow.
– ²⁷ Krigskoll. registrerede sager, der ikke o. s. v., 1677: August nr. 620 og novbr.
nr. 622. – ²⁸ Stehn Jacobsen: „Den nordiske krigs krønike“, skrevet under krigen,
udgivet i Lund 1897. Schwanewedes egenhændige rapporter over sine bedrifter
findes i krigskoll. Indk. breve. – ²⁹ Krigskancelliet, indk. sager juni 1682 nr. 246. –
³⁰ Krigskanc. Indk. sager 1683, marts nr. 150 og registratur o. kgl. ordrer til regi-
menterne og enkeltpersoner. – ³¹ Pers. tidsskr. 3. rk. 6. bd., L. Bobé: Breve fra den
Reventlow'ske familiekreds, bd. 9, Landkomm. regnskab 1682 o. fgl. for Århus og
Ribe stifter, skifte i Koldinghus amts arkiv. Epitafium: Hofmans gavebreve. –
³² Thott saml. fol. 1081 (kgl. bibl.), jfr. Pers. tidsskr. 9. rk. 2. bd. – ³³ Jydske saml.
3. rk. 1. bd. – ³⁴ Krigskanc., registratur o. kgl. ordrer 1692 til regimenterne og en-
keltpersoner. De følgende begivenheder er refereret efter krigskanc. Indk. sager og
koncepter til kgl. resolutioner. – ³⁵ Rentek. originale kgl. resolutioner 28/4 1703
Regimentskriveren havde 1699 sat Kaas og hans tjenestefolk i extraord. skat uden
at tage hensyn til, at han var i rangen, hvorfor revisorerne havde gjort antegnelse.
Det drejede sig om en forskel på 35 rgd., som Kaas blev fritaget for. – ^{35a}. Kalk og
disk, som han også gav, synes havnet i Vejen kirke: O. Nielsen: Malt herred. –
³⁶ Krigskanc., refererede sager 1706, 24/7 (B nr. 18). – ³⁷ Denne døde 3/2 1705
i Horsens (Kasseregnskab for 1. jydske rytterreg.). Hans søster var enke efter stift-
amt. Franz Eberhard v. Speckhahn i Ribe. – ³⁸ Krigskanc., refererede sager

1718, november, promemorier, og 1719, 17. og 23. januar, protokol o. kgl. resolutioner 1719 30/1 nr. 85. Århus og Ribe stifters renteskriverkontor, dok. vedr. tilsyn med kgl. gods i Ribe stift. — ³⁹ De 5 gårde var nr. 4–8 i Matr. 1688. Nr. 1 (Hyllerslev storgård) tilhørte præsten P. Ahrensberg i Hvejsel. Skødet til kongen på Røj med de gamle skøder, se „Skøder til kongen“ (rentek.). — ⁴⁰ Riberhus amts konceptskifter 1718–87. — ⁴¹ Fr. Hausmann († 1689) blev tolder i Ribe 1683. Bernt Ludvig Netzow, en pommersk adelsmand, var fra 1695 ritmester i 3. jydsk rytterreg. og havde kvarter i Anst, gik 1702 med tropperne til Brabrand. — ⁴² Chr. Thomsen Høyer, antagelig gift med Kaas's ældste datter Mette, var sergent ved kap. Holger Vinds kompagni af Ribe stifts nationale fodregiment (oprettet 1701), da han 17/11 1709 (krigskanc. refererede sager) blev sekundlojtnant ved kapt. Ammund Plønnes's kompagni (Hammerum Herred), premierløjtn. 5/11 1715 i kapt. Michael Treibergs kompagni (V. Herred). Fik 1722 kgl. skøde på en gård i Lundager, Lunde sogn. Afstod 1727 (refererede sager 17/1 nr. 5) for 500 rgd. sin charge til kadet Andr. Krey, søn af tolder K. i Ringkøbing og Mette Katrine, datter af regimentskriver Rask. Høyer, havde ved afskeden kone og børn og havde tjent sig op i 30 år fra musketer (f. i Ribe?). Treiberg var gift med en anden datter af Rask, Abigal Maria. — ⁴³ Ribe bispearkiv: Miscellanea. Heller ikke disse beretninger er trykt. — ⁴⁴ Jfr. forordn. 19/6 1582. — ⁴⁵ Jydsk saml. II, s. 370. S. 355, jfr. s. 323 nævnes, at der da på Tjele var bevaret skifteakt efter slægtens overhoved, rigsråd Mog. Kaas († 1656). — ⁴⁶ Han aflagde ed til svenskerne 1660 og solgte 1676 sin gård (nu Trolleborg) til biskop P. Vinstrup († 1679), hvis svigerson major Caspar v. Bønnen († 1698) arvede den. (Skaanska Återkomsthandlinger i kammerarkivet i Stockholm). — ⁴⁷ Jy. saml. 3. rk. 2. bd. — ⁴⁸ Trudsholm arkiv (rigsark.). — ⁴⁹ Adelsadresser i Danske kanc. afd. A: 1536–92 Diverse etater, adels- og rangfortegnelser. — ⁵⁰ Som foranstående note. — ⁵¹ Landkomm. regnskab for Århus og Ribe stifter. Skiftekommissærer udnævntes 29/3 1679. — ^{51a} O. Nielsen: Skodborg-Vandfuld herreder. — ⁵² Indk. breve til Danske kanc. — ⁵³ Pers. tidsskr. 5. rk. 1. bd. — ⁵⁴ Eiler Brockenhuus's kalenderoptegnelser (Fynske saml. 6. bd.). — ⁵⁵ Danske Atlas. Secher: herredagsdomme 1594–1614. — ⁵⁶ Claus Maltesen Sehesteds privatarkiv (rigsark.). — ⁵⁷ Mogens Kaas's privatark. (rigsark.). — ⁵⁸ Pers. tidsskr. 10. rk. 4. bd. — ⁵⁹ Pers. tidsskr. 5. rk. 1. bd. — ⁶⁰ O. Nielsen: Hjerm-Ginding herred. C. Klitgård: Hvetbo herred, John Møller: Slavs herred. — ⁶¹ Pers. tidsskr. 9. rk. 1. bd. — ⁶² Pers. tidsskr. 1. rk. 6. bd. — ⁶³ Da. kanc. supplikpr. 1699. Efter P. Munds død blev boet ved Hatting herreds ting den 22. febr. 1664 dømt til at aflægge regnskab over værgemaalet for den senere artillerigeneral Laurids Munk og hans søstre (Jelling birks tingbog 1665, 20. Novbr.), som var paalagt P. Mund ved jy. tegnelser 4/12 1643. Anne Sofie Friis's mand, P. Christensen, købte ca. 1. juli 1665 for 48 sldl. en gaard i Jelling (bygningerne) af kaptajn Jonas Jonassen, der tidligere havde staaet i Laur. Pogwisch's regiment (militære regnskaber IV-d-14). Stiftskriver Anders Madsen til Faarupgaard havde 27/7 1664 faaet skøde af kongen paa hele Jelling by. Christensen betalte hverken kaptajnen eller indfæstningen, 20 rgd., til Anders Madsen (tingbogen 18. sept., 20. novbr. og 4. decbr.). 1668 overgik Gaardene i Jelling atter til kronen. — ⁶⁴ Pers. tidsskr. 1. rk. 5. bd. Klevenfeldts stiftsrelationer. — ⁶⁵ Generalitetskommissariatkollegiet, krigskassekontoret: Lister over pensionister 1751–89. — ⁶⁶ Generalkrigskommissariatet, Tyske kontor, indk. sager fra artilleriet. Blandt krigskassens pensionister er fra 1766: enken efter musketer Kaas.